

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
HUMANITARINIS FAKULTETAS
LITERATŪROS ISTORIJOS IR TEORIJOS KATEDRA

SANDRA LILEIKYTĖ

Studijų programos *Literatūrologija* II kurso studentė

Krikščioniškieji gėlių motyvai lietuvių poezijoje

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė
prof. dr. Džiuljeta Maskuliūnienė

Šiauliai 2015

TURINYS

I. ĮVADAS.....	3
II. TEORINĖS TEMINĖS KRITIKOS IR TEMATOLOGIJOS APIBRĖŽTYS	6
III. KRIKŠČIONIŠKŲJŲ GĖLIŲ MOTYVŲ GENEZĖ LIETUVIŲ POEZIJOJE	8
3. 1. Biblinis diskursas ir ikonografija.....	8
3. 2. Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus religinė lyrika: Baroko heraldikos kontekstas....	12
IV. GĖLIŲ MOTYVAI – EVANGELIŠKŲJŲ PERSONAŽŲ RAIŠKOS BŪDAS	18
4. 1. Švč. Mergelės Marijos vaizdinys.....	18
4. 2. Jėzaus Kristaus personifikacijos	29
V. KRIKŠČIONIŠKIEJI GĖLIŲ MOTYVAI ŠVENTUMO TOPIKOS KONTEKSTE.....	35
VI. KRIKŠČIONIŠKIEJI GĖLIŲ MOTYVAI IR ŠABLONIŠKUMO PROBLEMA.....	44
VII. IŠVADOS	49
VIII. SANTRAUKA.....	51
IX. SUMMARY	53
X. ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	55
XI. METRIKA.....	60
XII. BIBLIOGRAPHIC DESCRIPTION.....	60
XIII. PRIEDAI	

I. ĮVADAS

Temos naujumas ir aktualumas: Magistro darbo tema – „Krikščioniškieji gėlių motyvai lietuvių poezijoje“. Viena iš literatūrologijos mokslo tradicijų – įvairių motyvų ir jų raiškos tyrinėjimai, vienaip ar kitaip atskleidžiantys literatūros tendencijas. Temą inspiravo tai, kad gėlių vaizdiniai yra reikšminga poezijos dalis, pasikartojantys jų motyvai tampa akivaizdžiu mokslinių tyrinėjimų objektu. Antai literatūrologė Vanda Zaborskaitė teigia, kad „[p]oezijoje tradiciniai gamtovaizdžio elementai, tokie kaip gėlės, žolės, žydintys medžiai ir krūmai yra vienas iš būdų, atskleidžiančių, ką jaučia ir kaip mąsto žmogus“¹. Todėl natūralu, kad gėlių motyvai susilaukia tyrinėtojų dėmesio².

Krikščioniškuoju aspektu gėlės kiek mažiau tyrinėtos. Atskirai lelijos ir erškėčio motyvus šiuo aspektu yra nagrinėjusi Vilieta Juškienė. Pastebima, kad šie įvaizdžiai paplitę, turi turtingą semantiką³. Kalbėdama apie šiuos motyvus autorė pasitelkia kelis poezijos pavyzdžius. Dalia Čiočytė monografijoje *Literatūros teologija: teologiniai lietuvių literatūros aspektai*, teologiniu aspektu analizuodama poeziją, užsimena apie krikščioniškuosius palmės ir lelijos motyvus⁴. Mokslinėje literatūroje apie simbolines gamtos sutvėrimų, gėlių ir augalų prasmes dar yra kalbėjęs italų mokslininkas Umberto Eco⁵. Įdomias krikščioniškas lelijos ir lotoso motyvų sąsajas straipsnyje pateikia Derekas Sudermanas⁶. Kalbant apskritai, galima pažymėti, kad literatūrologijoje itin dažnos motyvų analizės. Ypač motyvų analizės tradicija turtinga vokiečių mokslininkų darbuose⁷.

Galima daryti prielaidą, kad lietuvių literatūrologijoje krikščioniškieji gėlių motyvai kiek mažiau tyrinėti, dažniau minimi bendroje apžvalgoje. Tema aktuali tuo, kad tyrimas leis pateikti šių motyvų raidą ir sklaidą nuo XX a., iki dabartinės, XXI a. lietuvių⁸ poezijos. Tema nauja tuo, kad

¹ Vanda Zaborskaitė, *Eilėraščių menas*, Vilnius: Tyto alba, 2002, p. 247.

² 2006 m. Daugpilio universitete surengta konferencija „Gėlės rusų ir pasaulio literatūroje ir kultūroje“, nagrinėjusi gėlių reikšmę rusų ir pasaulinės literatūros kūriniuose; 2012 m. Vilniaus dailės akademijoje surengta konferencija „Rosa mundi“, skirta rožės fenomeno analizei.

³ Vilieta Juškienė, „Poetinis tekstas: erškėčio įvaizdžio paradigmos“, *Gimtasis žodis*, nr. 5, 2007, p. 21.

⁴ Dalia Čiočytė, *Literatūros teologija: teologiniai lietuvių literatūros aspektai*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013, p. 174, 221.

⁵ Umberto Eco, *Menas ir grožis viduramžių estetikoje*, iš italų k. vertė Jonas Vilimas, Vilnius: Baltos lankos, 1997, p. 81-82.

⁶ Derek Suderman, „Modest or Magnificent: Lotus versus Lily in Canticles“, Emmanuel College, Toronto, ON M5S 1K7, Kanada, [žiūrėta 2014-11-28]. Prieiga per internetą <<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=18&sid=d4173f95-61eb-4876-9f17-c7e77d7e76cb%40sessionmgr4002&hid=4109>>.

⁷ Elisabeth Frencel, *Motive der Weltliteratur. Ein Lexikon dichtungsgeschichtlicher*, Stuttgart: Kröner, 1976.

⁸ Darbe didžiąją tyrimo dalį sudaro lietuvių poezijos analizė, tačiau kaip reikšminga konteksto dalis analizuojama ir lenkų kilmės lietuvių poeto, rašiusio lotyniškai, Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus (1595–1640) poezija, remiantis hipoteze, kad vėliau Sarbievijaus kūryba galėjo turėti įtakos ir kitiems lietuvių poetams, kurių eilėraščiuose yra krikščioniškųjų gėlių motyvų.

papildys literatūrologinių tyrinėjimų lauką, praplės komparatyvinės tematologijos tyrimus, kurie Lietuvių kultūroje nėra itin populiarūs.

Darbo objektas: Šio magistro darbo objektas – lietuvių poezijos krikščioniškieji gėlių motyvai. Darbo **šaltiniai** – lietuvių poetų eilėraščiai, kuriuose yra gėlių motyvų, susijusių su krikščioniškąja semantika. Iš viso surinkta 160 įvairių autorių tekstų⁹. Šiuo magistro darbu siekiama pateikti visuminę, sistemine ir kuo detalesnę, išsamesnę, šių motyvų analizę poezijoje. Meninės vertės kriterijus nėra pagrindinis šaltinių pasirinkimą lemiantis veiksnys, nors apie jį tam tikra prasme kalbama viename iš darbo skyrių. Gerokai svarbesni yra kiti faktoriai: motyvų kartojimasis, variacijos, pačių motyvų reikšmės atvirumas ar užkodavimas, religinė ir poetinė retorika, tradicijų tęstinumas, teminė gėlių motyvų plėtotė, šių motyvų funkcionavimo lietuvių poezijoje panorama.

Darbo tikslas: ištirti krikščioniškųjų gėlių motyvų semantiką ir poetiką lietuvių poezijoje.

Darbo uždaviniai:

1. Aptarti šiam tyrimui aktualias teminės kritikos ir komparatyvinės tematologijos teorijas ir principus.
2. Aprašyti krikščioniškuosius gėlių motyvus Šventojo Rašto, krikščioniškosios ikonografijos, herbinės poezijos ir heraldikos kontekste.
3. Ištirti, kaip gėlių motyvai poetizuoja Evangelijos asmenis – Mergelę Mariją ir Jėzų Kristų.
4. Išanalizuoti, kaip gėlių motyvai siejami su šventumo topika.
5. Aptarti nekūrybiškus gėlių motyvų atvejus mariologinėje poezijoje.

Pagrindinis **probleminis** tyrimo klausimas, į kurį siekiama atsakyti šiuo magistro darbu yra šis: kokia krikščioniškųjų gėlių motyvų paradigma atsiskleidžia lietuvių poezijoje?

Tyrimo metodologija: Tyrimas atliekamas remiantis teminės kritikos ir komparatyvinės tematologijos principais. Teminės kritikos pradininkai pirmiausia kalbėjo apie temos sąvoką. Reikšminga Jeano Pierrea'o Richardo mintis, kad „[t]ema yra konkretus tvarkantis principas, pastovi schema arba objektas, aplink kurį turėtų telktis ir skleistis pasaulis“¹⁰. Kitaip tariant, teminė kritika atskleidžia, kaip viena tema persmelkia visą kūrinį. Tai leidžia suvokti „krikščioniškuosius“ gėlių motyvus kaip temą, iš kurios vystosi visa eilėraščio semantika. Apie temos sąvoką ir jos sąsajas su interpretacija yra kalbėjęs ir Menachemas Brinkeris, kuris teigia, kad „[t]ema yra

⁹ Didžiąją dalį surinktų tekstų sudaro eilėraščiai įtraukti į eilėraščių, skirtų Marijai antologiją: *Eilėraščiai Marijai: XX amžiaus lietuvių mariologinės poezijos antologija*, sudarė, apie autorius parašė Jonas Šlekys, Marijampolė: Ardor, 2000. Analizuojamieji eilėraščiai ne iš antologijos taip pat pateikiami šaltinių sąrašė.

¹⁰ Daniel Bergez, *Literatūros analizės kritinių metodų pagrindai*, vertė Rūta Kisielytė, Akvilė Melkūnaitė [ir kt.], Vilnius: Baltos lankos, 1998, p. 111.

potencialus, iš esmės skirtingus tekstus vienijantis elementas¹¹. Galima teigti, kad tyrimui surinktus šaltinius vienija krikščioniškųjų gėlių motyvų tema, šie motyvai kai kuriais atvejais vysto visą eilėraščio semantiką. Autorius teigia, kad temos atpažinimas yra ir atpažinimas tam tikros nuorodos, kuri nebūtinai turi būti interpretuojama¹².

Magistro darbas yra lyginamojo pobūdžio, todėl remiamasi ir komparatyvine tematologija. Tyrimui aktualus ir šis komparatyvistikos principas: „Komparatyvistika tiria tarptautinius literatūrinius ryšius, motyvų, žanrų, formų migraciją bei tipologiją, pasaulinės literatūros kaip raidos proceso dėsningumus“¹³. Remiantis šiuo teiginiu tiriami klajojantys gėlių motyvai, jų raida.

Komparatyvinę tematologiją aptaria Nijolė Vaičiulėnaitė-Kašelionienė: „[k]omparatyvinių tyrinėjimų kontekste tema, virtusi daugelį tekstų jungiančiu elementu, tirama *diachroniškai* (ankstesnis pavidalas, vėlesnė evoliucija) ir *sinchroniškai* (kaip šiuo atveju tema gali nušviesti literatūros momentą)“¹⁴. Pasitelkiant šią mintį, tirama krikščioniškųjų gėlių motyvų raida, jų evoliucionavimas, kaita. Iš dalies remiamasi ir sinchroniniu analizės būdu, nes tyrimas apibendrina šių motyvų vietą ir svarbą lietuvių poezijoje, kartu ir literatūroje. Probleminis gali pasirodyti gausybės skirtingų tekstų gretinimas, tačiau pasak Kašelionienės, „[p]riežastingumo santykis, kuris tiriant įtakas tekstų sugretinimą dažnai paverčia hipotetiniu arba ginčytinu, čia netenka reikšmės, nes pati tema išskyla kaip gretinimo principas, tyrimo objektas ir tokio tyrimo pateisinimas – tikimasi naujo tekstų perskaitymo, naujo teksto ir konteksto vertinimo“¹⁵.

Darbo struktūra: darbą sudaro įvadas, teorinė dalis, kurioje aptariama teminės kritikos ir komparatyvinės tematologijos metodologija, tiriamoji dalis, kurią sudaro keturios dalys su poskyriais, išvados, santrauka, šaltinių ir literatūros sąrašas, priedai, kuriuos sudaro religinio turinio paveikslai (pateikiama darbo gale).

¹¹ „The theme is understood as potentially uniting different texts“, Menachem Brinker, „Theme and Interpretation“, in: *The Return of Thematic Criticism*, edited by Werner Sollors, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1993, p. 28. Čia ir toliau iš anglų k. versta darbo autorės.

¹² *Ibid.*, p. 28.

¹³ Vytautas Kubilius, „Komparatyvistika atvirame pasaulyje“, *Darbai ir dienos*, 8 (17), Kaunas: KDU, 1999, p. 7.

¹⁴ Nijolė Vaičiulėnaitė-Kašelionienė, *Literatūrinė komparatyvistika: pamatinės teorijos ir atsinaujinanti praktika*, Vilnius: Edukologija, 2013, p. 45.

¹⁵ *Ibid.*, p. 45.

II. TEORINĖS TEMINĖS KRITIKOS IR TEMATOLOGIJOS APIBRĖŽTYS

Šio darbo įvade buvo minėta, kad krikščioniškieji gėlių motyvai yra bendras, visus analizei surinktus šaltinius vienijantis elementas, kurį galima įvardyti ir tematikos terminu. Visą tekstą ar keletą tekstų vienijančius elementus, temas nagrinėja teminė kritika.

Danielis Bergesas knygos *Literatūros analizės kritinių metodų pagrindai* straipsnio apie teminę kritiką įvadinėje dalyje teigia, kad „pagrindinė teminės kritikos mintis, kad literatūra – ne tiek išmanymo, kiek patyrimo objektas, o patyrimas yra iš esmės dvasinis“¹⁶. Teminės kritikos istorinio konteksto pradžioje trumpai nusakoma visa jos esmė: „Šis terminas yra paveldėtas iš senosios retorikos, kuri didelį dėmesį skyrė „topui“ – lemiamam tam tikro teksto reikšmės elementui. Tačiau reikėjo sulaukti XIX amžiaus pradžioje paplitusio komparatyvizmo – ir lingvistinio, ir literatūrinio, kad „temos“ sąvoka taptų svarbi ir ja būtų pradėtas žymėti bendras reikšmės arba sumanymo elementas, leidžiantis naudojantis tuo pačiu „indeksu“ palyginti skirtingų autorių kūrinis“¹⁷. Tai svarbus teiginys, kuriuo remiantis gali būti lyginami skirtingų autorių, skirtingų laikmečių literatūros kūriniai. Atrodytų, kad šio detalaus apibrėžimo turėtų pakakti, tačiau neretai susiduriama su problemine temos, tematikos, motyvo samprata, todėl tai reikalauja detalesnio aptarimo.

Visų pirma, teminės kritikos teoretikai ir pradininkai iškelė temas konceptą. Ryškiausi iš jų yra George'as Pouletas, Jeanas Roussetas, Jeanas Starobinskis, Jeanas Pierre'as Richardas. Vieną tiksliausių temas apibrėžimų yra pateikęs minėtasis Richardas: „Kūrinio erdvėje tema – tai vienas iš jo reikšmės vienetų – viena iš jį paliudijančių kategorijų, kurioms kūrinys priskiriame ypatingą aktyvumą (1974 metais Venecijoje skaityta paskaita)“¹⁸. Iš šių kelių įžvalgų matyti, kad pagrindinis teminės kritikos objektas yra tema. Vienas pagrindinių temas, kaip teksto vieneto požymių yra kartojimasis: „Temą iš esmės apibrėžia pasikartojimas, jos tolydumas teksto kitime“¹⁹. Norint atpažinti, apibrėžti temą, pirmiausia reikia atpažinti pasikartojančius teksto ar kelių tekstų elementus, motyvus, kurie yra nekintantys skirtinguose tekstuose.

Naujesni tyrinėjimai rodo, kad literatūros moksle vėl grįžtama prie teminės kritikos ir jos idėjų. Svarbi šiuo klausimu yra Kernerio Sollorso sudaryta straipsnių rinktinė *Teminės kritikos sugrįžimas* (1993). Iš čia minėtinas Michelio Vanhelleputteno straipsnis „Motyvo konceptas literatūroje: terminologinė studija“, nagrinėjantis motyvo sampratą ir jos istorinę raidą, apžvelgiantis ryškiausius tyrinėjimus šia tema. Motyvas čia apibrėžiamas kaip „[...] mažas esminis

¹⁶ Daniel Bergez, op. cit., p. 96.

¹⁷ Ibid., p. 97.

¹⁸ Ibid., p. 111.

¹⁹ Ibid., p. 105.

sudedamasis elementas, turinio vienetas²⁰. Motyvai yra svarbūs temos atžvilgiu: „Motyvai neabejotinai turi semantinį ir struktūrinį vaidmenį. Antra vertus, jie išreiškia ir temas, kurios lieka numanomos, neatskleistos, arba jie (motyvai) prisideda prie jų laipsniško atskleidimo“²¹. Straipsnyje atskirai išskiriami motyvologijos ir tematologijos tyrinėjimai, turintys senas tyrinėjimų tradicijas vokiečių literatūrologijoje²². Čia minėtinas Juttos Krispenz straipsnis, kuriame aptariamas Ingridos Daemmrich veikalas *Temos ir motyvai literatūroje*. Pažymima, kad šioje knygoje atsisakoma griežto ribų nustatymo tarp motyvo ir temos²³. Krispenz motyvą apibrėžia kaip turinio elementą, bendrą semantinę ir struktūrinę teksto dalį²⁴.

Apie motyvo ir temos problematiką kalba ir Nijolė Kašelionienė: „Tema nuo motyvo skiriasi tuo, kad ji linkusi į abstrahavimą, apibendrinimus, kai tuo tarpu motyvas išlieka konkretus, minorinis elementas“²⁵. Autorės teigimu, svarbu yra tai, kad „[s]kiriant temą nuo motyvo, pažymima, kad *tema* – struktūruojantis teksto elementas, o *motyvas* – pagalbinis ir kintantis elementas“²⁶. Viena vertus, prieinama prie suvokimo, kad tema ir motyvas yra skirtingi vienetai, kita vertus, jie yra vienas kitą papildantys, tema yra platesnė, iš kurios vystosi motyvas, todėl iš esmės tai yra susiję dalykai.

Mokslininkų dėmesys teminei kritikai rodo, kad ši literatūros tyrinėjimų teorija yra aktuali, leidžia įvairias analizės galimybes, padeda atskleisti tekstų semantinį ir struktūrinį ryšį.

²⁰ Michel Vanhelleputten, „The Concept of Motif in Literature: A Terminological Study“, in: *The Return of Thematic Criticism*, edited by Werner Sollors, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1993, p. 92.

²¹ Ibid., p. 103.

²² Ibid., p. 94.

²³ Jutta Krispenz, „Was ist ein Motiv“, [žiūrėta 2015-04-20]. Prieiga per internetą <http://www.atmotive.ch/motiv/>. Iš vokiečių k. versta darbo autorės.

²⁴ Ibid., [žiūrėta 2015-04-20]. Prieiga per internetą <http://www.atmotive.ch/motiv/>. Iš vokiečių k. versta darbo autorės.

²⁵ Nijolė Vaičiulėnaitė-Kašelionienė, op. cit., p. 44.

²⁶ Ibid., p. 44.

III. KRIKŠČIONIŠKŲJŲ GĖLIŲ MOTYVŲ GENEZĖ LIETUVIŲ POEZIJOJE

3. 1. *Biblinis diskursas ir ikonografija*

Biblija, arba Šventasis Raštas yra visos Krikščionybės pamatas. Biblija yra neišsenkantis šaltinis mokslui, menui, literatūrai. Šventasis Raštas yra persmelktas daugialypės simbolikos, ypač daug prasmių įgijusios yra gėlės, tai svarbi krikščioniškojo pasaulio dalis. Vienoje iš Dovydo psalmių žmogus lyginamas su gėle: „Žmogaus dienos panašios į žolę, jis žydi tartum laukų gėlė. Juk vos paliečia ją vėjas, ir jos nebėra, – žymės nepalikdama ji išnyksta“²⁷. Krikščioniškajame diskurse vieni ryškiausių yra rožės, erškėtrožės (erškėčio)²⁸, lelijos motyvai, tai atskleidžia ir Biblija: „Valdytojo kareiviai nusivedė Jėzų į įgulos būstinę ir surinko aplink jį visą kuopą. Jie išrengė jį ir apsiautė raudona skraiste. Nupynė erškėčių vainiką, uždėjo jam ant galvos, o į jo dešinę įspraudė nendrę. Paskui tyčiodamiesi klūpčiojo prieš jį ir sakė: Sveikas, žydu karaliau!“²⁹. Erškėčio simbolis funkcionuoja ir Senojo Testamento Abraomo istorijoje: „Tuomet Abraomas pakėlė savo akis ir atsigrėžęs pamatė aviną, įsipainiojusį ragais erškėtyne. Jis ėmė jį ir paaukojo kaip deginamąją auką sūnaus vietoje“³⁰.

Minėtos Evangelijos pagal Matą „Pasitikėjimo Apvaizda“ epizode minimos lelijos: „Pasižiūrėkite, kaip auga lauko lelijos. Jos nesidarbuoja ir neverpia, bet sakau jums: nė Saliamonas pačioje savo didybėje nebuvo taip pasipuošęs kaip kiekviena jų. Jeigu Dievas taip aprenkia laukų gėlę, kuri šiandien žydi, o rytoj metama į krosnį, tai argi jis dar labiau nepasirūpins jumis, mažatikiai?“³¹. Ši ištrauka kai kuriais atvejais bus aktuali ir šaltinių analizei, lelijos motyvas čia simbolizuoja visišką atsidavimą Dievui, skiepija tikėjimą. Apie lelijas dar kalbama ir „Giesmių giesmėje“, kur kalbančioji įvardija save kaip leliją: „Aš Šarono gėlė, slėnių lelija. [Jis:] Kaip lelija tarp erškėčių mano mylimoji tarp merginų!“³². Tai vienos populiariausių „Giesmių giesmės“ eilučių, kurios viena iš interpretacijų teigia, kad kalbančioji – lelija, yra Mergelė Marija. Be šių

²⁷ *Biblija arba Šventasis Raštas: Senasis Testamentas, Naujasis Testamentas*, ekumeninis leidimas, iš hebrajų, graikų, aramėjų k. vertė Antanas Rubšys ir Česlovas Kavaliauskas, Vilnius: Lietuvos Biblijos draugija, 1999, p. 659.

²⁸ „Tiek erškėtis, tiek rožė priklauso tai pačiai erškėtinų *Rosaceae Juss* šeimai. Kartais erškėtis tapatinamas ir su rože, nes liaudyje paplitę įvairūs jų pavadinimai: arškėtys, erškėčiakrūmis, erškėtys, erškėtrožė, radasta, radastas, rožė, šunrožė, šipšingė, vilkbukis, vilkdalgis“ Ramunė Junkienė, [žiūrėta 2015-04-20]. Prieiga per internetą <http://www.e-vaistine.lt/vaistazoles/vaistiniai-augalai/paprastasis-ersketis>. Erškėčio, erškėtrožės ir rožės reikšmės pateikiamos ir *Lietuvių kalbos žodyne*: Erškėtis: 1. bot. toks dygliuotas krūmas aitriomis uogomis (Rosa): Paprastasis erškėtis (R. canina) P.Snar. Raudonasis erškėtis (R. rubrifolia) P.Snar. Šimtalapis erškėtis (R. centifolia). Erškėtrožė: bot. paprastasis erškėtis, laukinė rožė (Rosa canina). Rožė: 1. SD320, LBŽ bot. dekoratyvinis erškėtinų šeimos lanksvinių pošeimio augalas (Rosa); to augalo žiedas [...]Rožės, arba kultūrinės erškėčių rūšys bei formos, nuo seno yra vieni iš mėgstamiausių dekoratyvinių augalų. *Lietuvių kalbos žodynas*, (elektroninė versija), [žiūrėta 2015-05-12]. Prieiga per internetą <http://www.lkz.lt/startas.htm>.

²⁹ *Biblija arba Šventasis Raštas, Senasis Testamentas*, op. cit., p. 43.

³⁰ *Ibid.*, p. 32.

³¹ *Ibid.*, p. 10.

³² *Ibid.*, p. 718.

minėtų gėlių, ne mažesnės svarbos yra ir žibuoklė, krikščioniškajame, religiniame kontekste irgi turinti ryškią semantiką: „Vėdryninių šeimos daugiametis augalas, žydintis melsvai violetiniais žiedais. Dėl žiedelių spalvos ir trapumo simbolizuoja nuolankumą, todėl viduramžiais buvo laikyta Švč. M. Marijos simboliu, atskleidžiančiu jos charakterio bruožą: „Žibuoklės, vaizduojamos apreiškimo ar Jėzaus gimimo paveiksluose, gali reikšti ir Dievo Sūnaus nuolankumą. Jų triskiaučiai lapeliai tradiciškai simbolizuoja Švenčiausiąją Trejybę“³³.

Kalbant apie gėlių motyvus ir simboliką atskirai reikia paminėti ir viduramžius, kada ypač suklestėjo simbolinis ir alegorinis mąstymas, ne vienas iki šių dienų žinomas simbolis savo prasmę įgijo būtent viduramžiais. Šios epochos mąstyseną galima pavadinti simboline. Viduramžių simbolizmą, kalbėdamas apie gamtos sampratą viduramžiais apibrėžia Harris Kühnelis: „Gamta ir miškas viduramžių visuomenei buvo ne tik visokeriopo naudojimo, bet ir simbolikos, alegorijos, jausmingų asociacijų objektas“³⁴. Tokiam mąstymui įtakos turėjo vadinamieji viduramžių „tamsieji amžiai“, kada plito ligos, badas, nyko kaimai. Umberto Eco, apsvarstydamas viduramžių mentaliteto formavimąsi teigia, kad simbolinį mąstymą pagimdė baimės ir netikrumo persmelkta atmosfera, simbolių kūrimas – vaizduotės reakcija į sukeltus jausmus³⁵. Simbolių kalba Dievas kreipėsi į žmogų: „Simboliškai suvokiama gamta, netgi siaubingiausi jos pavidalai, tapo tarsi abėcėlė, kuria Kūrėjas kalba žmogui apie pasaulio tvarką, antgamtiškas malones, būdus, kaip reikia elgtis pasaulyje norint pelnyti dangaus palankumą“³⁶. Viduramžių žmogus simboliais apmąstė visas sritis: meną, grožį, gamtą, Dievą, save patį. Eco teigimu, simbolių pasaulyje viskas turi savo vietą, kadangi viskas kažką atitinka, viskas teisingai apskaičiuota³⁷. Kaip pavyzdį Eco pateikia rožę, kuri viduramžiais įgijo naujų prasmų, tapo kankinystės simboliu: „Mergelės ir kankiniai tarp savo persekiotojų švyti taip, kaip baltos ir raudonos rožės spindi ir žydi tarp spyglių – šias skirtingas esybes sieja bendra spalva (žiedlapiai-kraujas ir analogiška padėtis atšiaurioje aplinkoje“³⁸. Rožė yra tapusi ne vienos šventosios kankinės atributu: Daratos, Elžbietos Vengrės, Cecilijos, Rozalijos³⁹. Ne išimtis ir grožinė literatūra, perėmusi simbolinį mąstymą. Simbolinių asociacijų poezijoje pavyzdį pateikia minėtasis Harris Kühnelis: „Lyrikoje ir poezijoje nuolat gausu asociacijų, kurias viduramžių žmonėms sukeldavo gamta [...] Ypatinga detalių gausa išsiskiria Königo von Odenwaldo eilėraštis „Diz ist von dem hun und dem ey, Da vindet man rede manigerley“ [Žibutes,

³³ *Krikščioniškosios ikonografijos žodynas*, sudarytoja Dalia Ramonienė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1997, p. 324–325.

³⁴ Harry Kühnel, „Viduramžiai“, in: *Europos mentaliteto istorija*, sudarytojas Peter Dinzelsbacher, vertė Antanas Gailius [ir kt.], Vilnius: Aidai, 1998, p. 498.

³⁵ Umberto Eco, op. cit., p. 80.

³⁶ *Ibid.*, p. 80.

³⁷ *Ibid.*, p. 83.

³⁸ *Ibid.*, p. 82.

³⁹ *Krikščioniškosios ikonografijos žodynas*, op. cit. p. 302.

lelijas, žalius dobilus matai randantis ir žiedus gegužio, tai reiškia vasaros gėrij⁴⁰. Kaip matyti iš citatos, čia minimos ir dvi gėlės – žibutės ir lelijos, kaip ir būdinga viduramžiškam mąstymui, turinčios simbolinę reikšmę. Galbūt šiame eilėraštyje jos simbolizuoja atėjusią vasarą, gražias merginas, o gal džiaugsmą ir Dievo palaimą.

Biblijos siužetai, viduramžiškas simbolizmas dažnai pereina į dailės ir literatūros kūrinius, galima daryti ir prielaidą, kad krikščioniškųjų gėlių motyvų atsiradimas poezijoje gali būti susijęs ir su krikščioniškąja ikonografija. Dailės istorikės Dalios Ramonienės teigimu, Biblijos siužetų vaizdavimo dailėje tradicija formavosi lėtai, ji siekia 311 m., kada Romos imperatorius Konstantinas didysis pripažino Krikščionybę⁴¹. Ramonienė ypač akcentuoja XIII–XV a. religinės dailės kūrinius: „Juose nėra atsitiktinių ar tariamai nereikšmingų detalių [...]. Visa, kas ir kur vaizduojama (viduryje, kairėje ar dešinėje, viršuje ar apačioje), turi gilią semantinę ir simbolinę prasmę, glaudžiai susijusią su Šventojo Rašto tekstu ir krikščioniškąja Tradicija⁴². Gėlių motyvai religinėje dailėje taip pat nėra atsitiktiniai, jie tiesiogiai susiję su Šventuoju Raštu, šventaisiais asmenimis. Žodyne *Krikščionybė: realijos ir legendos* apie gėles rašoma taip: „Dėl savo simbolinės prasmės ir dekoratyvumo dažniausios krikščioniškoje dailėje yra šios gėlės: ciklamenas, dobilas, kiaulpienė, lelija, pakalnutė, plukė, rožė, saulutė, sinavadas, vilkdalgis, žibuoklė⁴³.

Minėtinas Jano van Eycko paveikslas „Arkangelas Gabrielius“ (1432), kur vaizduojamas Dievo pasiuntinys arkangelas Gabrielius, rankoje laikantis savo atributą – lelijos šakelę⁴⁴, Simono Martini paveikslas „Apreiškimas“ (1333), kur vaizduojamas arkangelo Gabrieliaus apreiškimas Marijai, lelijos pamerktos vazoje⁴⁵. Lelijos čia simbolizuoja Marijos nekaltybę. Taip pat ir Lietuvos globėjas Šv. Kazimieras paveiksluose dažniausiai vaizduojamas laikantis rankose lelijas⁴⁶. Šiuolaikinio rašytojo ir dailininko Leonardo Gutausko sakraliojoje dailėje irgi vaizduojamos lelijos⁴⁷.

Rožė irgi ne mažiau svarbus motyvas krikščioniškoje ikonografijoje. Stefano Lochnerio paveiksle „Švč. M. Marija rožių altanoje“, pavaizduota mergelė Marija su kūdikiu ant rankų, apsupta žydinčių rožių⁴⁸. Šie keli pavyzdžiai rodo, kad krikščioniškųjų gėlių motyvų vaizdavimas dailėje turi seną tradiciją. Gėlių motyvai pirmiausia buvo matomi vizualiai, religinėje dailėje, kur ryškus gėlių dekoratyvumas. Nors daugeliu atveju ikonografija nėra tiesiogiai susijusi su

⁴⁰ Harry Kühnel, op. cit., p. 500.

⁴¹ Ibid., p. 5.

⁴² Ibid., p. 5.

⁴³ John Metford, *Krikščionybė: realijos ir legendos*: Enciklopedinis žodynas, iš anglų k. vertė Rasa Maziliauskaitė, Vilnius: Alma littera, 2001, p. 82.

⁴⁴ Žiūrėti priedą nr. 1.

⁴⁵ Žiūrėti priedą nr. 2.

⁴⁶ Žiūrėti priedą nr. 3.

⁴⁷ Žiūrėti priedus nr. 4 ir nr. 5.

⁴⁸ Žiūrėti priedą nr. 6.

analizuojama poezija, bet vis dėlto, šis diskursas irgi parodo motyvų dažnumą ir paplitimą, pasikartojimą religinėje dailėje. Tai gali būti viena iš prielaidų, lėmusių krikščioniškųjų gėlių įprasminimą ir poezijoje. Ne visos minėtos gėlės ir augalai pereina į poeziją, ryškiausi poezijoje yra rožės, erškėtrožės (erškėčio) ir lelijos motyvai. Galima teigti, kad tai jau klajojančiais tapę gėlių vaizdiniai.

3. 2. Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus religinė lyrika: Baroko heraldikos kontekstas

Apmąstant lietuvių poeziją šiuo aspektu tikslinga paminėti ir barokinės heraldikos palikimą, kuris labai pravartus analizuojant gėlių motyvus. Apskritai kalbant, reikia išryškinti ir keletą būdingiausių baroko estetikos bruožų: „Būta apsčiai ginčų apie baroko esmę: tapybinė vizija, kur susilieja gelmė ir paviršius, vienovė ir įvairovė, šviesa ir šešėliai“⁴⁹. Barokas – prieštaringa epocha, svarbų baroko estetikos bruožą – religingumą, akcentuoja ir Anne-Laure Angoulvent: „Religinius išgyvenimus sukelia griežtai nustatyti meniniai klodai, skatinantys debatus apie Dievo įkūnijimą romaniškajame ir gotikiniam mene, apie šviesą, kuri turi būti vidinė arba išorinė“⁵⁰. Barokinės estetikos atspindžiai yra ryškūs ir grožinėje literatūroje.

Naudinga šiame kontekste yra Eglės Patiejūnienės monografija *Brevitas Ornata: Mažosios literatūros formos XVI–XVII amžiaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės spaudiniuose* (1998), kur ypač akcentuojama vaizdo ir teksto dermė, susijusi su baroko estetika, suformavusia literatūrinės emblemos žanrą: „[...] atsiradusi ir išstobulėjusi nelotyniškoje renesanso ir baroko literatūroje – tai EMBLEMA [...] radęsis vaizduojamojo meno ir žodžio meno sandūroje, – vadinamoji LITERATŪRINĖ EMBLEMA, neišardomas grafinio (tapybinio, skulptūrinio, vitražinio ir t.t.) atvaizdo ir teksto derinys bei jai artimos žanrinės formos“⁵¹. Su emblemomis susiję ir herbiniai eilėraščiai, kurie ypatingi tuo, kad „[e]ilėraštyje privalo būti paminėtos herbą sudarančios figūros. Paprastai čia pat pateikiami tų figūrų simbolinės prasmės aiškinimai, o iš jų koku nors būdu išvedami herbo savininkų pašlovinimai“⁵². XVI–XVII herbinėje poezijoje bei heraldikoje aptinkami ir gėlių motyvai, neretai būdavę krikščioniškosios semantikos. Apie tai kalba ir herbų tyrinėtojas Edmundas Rimša: „Alyvmedis reiškia taiką [...]. Lelija, senasis karalių ir kunigaikščių ženklas, simbolizavo grožį ir didybę; balta lelija – skaistumą ir nekaltybę. Palmė – ilgaamžiškumą. Rožė – grožio simbolis: raudona rožė reiškia meilę, geismą [...]; balta – malonę, žavumą, dėkingumą, grožį [...]“⁵³. Patiejūnienė ne vieną kartą akcentuoja krikščioniškųjų gėlių – lelijų ir rožių paplitimą, kartojimąsi herbiniuose eilėraščiuose: „Tuo pačiu metodu sukurtas ir eilėraštis apie Tripolio vyskupo V. Silnickio herbą – Tris Rožės: tos rožės simbolizuoja tris „malones“ (*triplex gratia*), kuriomis apdovanotas dedikuotasis, tai yra – tris jo privalumus. [...] vadinasi, Trys Rožės – tai *Purpura, Candor, Odor* („Purpuras, Baltumas, Kvapas“)“⁵⁴. Vieni garsiausių pasaulio herbų yra su

⁴⁹ Anne-Laure Angoulvent, *Baroko dvasia*, iš prancūzų k. vertė Genovaitė Dručkutė, Vilnius: Baltos lankos, 2005, p. 8.

⁵⁰ *Ibid.*, p. 9.

⁵¹ Eglė Patiejūnienė, *Brevitas ornata: Mažosios literatūros formos XVI–XVII amžiaus Lietuvos didžiosios kunigaikštystės spaudiniuose*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998, p. 39.

⁵² *Ibid.*, p. 81.

⁵³ Edmundas Rimša, *Heraldika: iš praeities į dabartį*, Vilnius: Versus Aureus, 2004, p. 30.

⁵⁴ Eglė Patiejūnienė, op. cit., p. 109. Žiūrėti priedą nr. 7.

rožėmis: „Jorkų (baltoji rožė) ir Lankasterių (raudonoji rožė). „Tiudorų rožėje“ sujungtos abi“⁵⁵. Rožė yra ir Rozenkreicerių – Renesanso evangelinės krikščioniškos ezoterinės sąjungos simbolis, kurį sudaro kryžiaus ir rožės junginys⁵⁶.

Ne mažiau populiarus buvo ir lelijos simbolis, jau tuomet tapęs literatūrine kliše, embleminių štampu: „1621 m. išleisto emblemų rinkinio (Š263) pavadinime „supinamos“ dvi lelijos, t.y. – dvi Lelijos simbolio prasmės: Lelija, kaip Triznų giminės herbas, ir Lelija, kaip dangiškos skaistybės, šventumo simbolis (čia – Kristaus atributas)“⁵⁷. Patiejūnienė akcentuoja ir šio simbolio šabloniškumą: „Daugelis XVII a. poetų, šlovinusių šį herbą, visokiais būdais stengėsi išvengti šabloninio „Lelijos – gėlių karalienės“ įvaizdžio“⁵⁸. Tai svarbi Patiejūnienės pastaba rodanti, kad lelijos simbolis jau XVII amžiuje buvo susiformavęs kaip šabloniškas štampos, literatūrinė ir kultūrinė klišė, kuria galėjo remtis ir kitų amžių lietuvių poetai. Todėl to meto autoriai ieškojo įvairių naujų asociacijų, įmantrių epitetų lelijos simboliui išreikšti⁵⁹. Vis dėlto, reikia akcentuoti ir tai, kad anuomet vadinamasis šabloniškumas nebuvo laikomas trūkumu. Dažniausiai lelijos buvo pasitelkiamos norint pašlovinti giminę, parodyti ilgaamžiškumą, šventumą: „Ne visada žydi gėlė, iš šaknų išaugusi, bet Pacų Lelijos amžinai žydės“⁶⁰. Lelijos buvo paplitusios Prancūzijos heraldikoje – Medičių herbe, vėliau, Toskanos ir Burbonų herbuose⁶¹. Patiejūnienė pažymi, kad „[b]ibliškos ir apskritai krikščioniškosios simbolikos Lietuvos embleminiuose leidiniuose gausu: po heraldinės simbolikos, populiariausia turbūt yra tradicinė krikščioniškoji, ir tik po to – hieroglifinė, mitologinė, ikonologinė, „istorinė““⁶². Tai reikšminga pastaba, rodanti, kad krikščioniškieji motyvai turi gilią šaknis ir seną tradiciją, kuri perėjo į skirtingų amžių lietuvių poeziją.

Vienas pirmųjų poetų, tęsęs tiek heraldinę, tiek krikščioniškąją tradiciją, buvo Motiejus Kazimieras Sarbievijus. Kaip pastebi Džiuljeta Maskuliūnienė „[...] būdamas talentingas žmogus, galėjo religinio turinio tekstus perteikti sugestyviu grožiniu būdu, išdailintai ir palikti ainiams, galima sakyti, kanoninių, pavyzdinių šios tematikos kūrinių“⁶³. Sarbievijaus religinė lyrika yra persmelkta krikščioniškųjų gėlių motyvų, kurie yra svarbi jo poetinio pasaulio dalis. Reikia dar kartą akcentuoti, kad šio lenkų kilmės lietuvių poeto eiles rašiusio lotyniškai poezija, reikšminga tolesnei lietuvių poezijos ir literatūros raidai, juk ir Eugenija Ulčinaitė Sarbievijų vadina „dviejų

⁵⁵ Hanss Biedermann, *Naujasios simbolių žodynas*, iš vokiečių k. vertė Vilius Gibavičius [ir kt.], Vilnius: Mintis, 2002, p. 360.

⁵⁶ Ibid., p. 360. Žiūrėti priedą nr. 8

⁵⁷ Eglė Patiejūnienė, op. cit., p. 117.

⁵⁸ Ibid., p. 119. Žiūrėti priedą nr. 9.

⁵⁹ Ibid., p. 119.

⁶⁰ Ibid., p. 117.

⁶¹ Hanss Biedermann, op. cit., p. 239.

⁶² Eglė Patiejūnienė, op. cit., p. 197.

⁶³ Džiuljeta Maskuliūnienė, „Marijos vaizdavimas Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus religinėje lyrikoje ir ikonografinė tradicija“, in: *Martynui Mažvydui atminti: Raštijos raida XXI a. iššūkiai*: Mokslo straipsnių rinkinys, Vilnius: Lietuvos edukologijos universitetas, 2014, p. 56.

pasaulių poetu⁶⁴, svarbų Sarbievijaus vaidmenį išryškina ir Ona Daukšienė: „Sujungiantys savyje daugiariopus tradicijos klodus ir apgaubiantys juos barokinės estetikos rūbu Sarbievijaus religiniai tekstai įgauna svarią išliekamąją vertę; jų poveikis bus juntamas ir vėlesniais amžiais“⁶⁵. Ryškiausi jo religinės tematikos eilėraščiai krikščioniškųjų gėlių motyvų aspektu yra „Rožei“, „Palaimintajai Mergelei“, „Žibuoklei“, „Mergelei Motinai“, „Kūdikelio Jėzaus ir Mergelės Marijos pasikalbėjimas“. Visus minėtuosius tekstus jungia tai, kad jie yra skirti Mergelei Marijai⁶⁶. Keliuose iš jų atpažįstami krikščioniškosios semantikos rožės, lelijos, žibuoklės motyvai.

Eilėraštyje „Rožei“ kalbantysis tiesiogiai kreipiasi į rožę, suteikdamas jai sakralumo ir šventumo prasmę. Rožė laikoma šventa, vadinama dangaus dukra: „Tu, kuri žvaigždžių atkartoji šventą / Žvilgsnį, ko slepies vis dar, rože? Kelki, / Šiltojo dangaus dukterie, nuo žemės / Dailią galvelę“ (Sarbievijus 1995, 327. Vertė Ona Daukšienė). Probleminis yra rožės prasmių laukas. Ši gėlė turi daug įvairių reikšmių, kurios buvo priskirtos vienos ar kitos epochos metu. „[...] Rožė yra simbolinė figūra su tokia galybe reikšmių, kad galiausiai neturi nė vienos iš jų: mistinė rožė, visos rožės vysta, dviejų rožių karas, rožė – tai rožė, rožė, rožė, rozenkreiceriai, nuostabiųjų rožių palaima, gaivi kvapniausia rožė [...]“⁶⁷. Keletą rožės simbolikos aspektų atskleidžia Margarita Ševeliova straipsnyje „Kur įkūnytas grožis“: „Rožės žiedlapiai yra džiaugsmo, spygliai – liūdesio, o visa gėlė – šlovės simbolis“⁶⁸, svarbu tai, kad rožė gali būti traktuojama įvairiai: gali būti laikoma šventa gėle, bet gali būti suprantama ir kaip velnio gėlė⁶⁹, tai dažnai priklauso nuo konteksto. Dviprasmiška rožės prasmė atsiskleidžia ir Sarbievijaus eilėraštyje: „Kelkis ir neklausk, prie kokių užgimus / Tiktumei plaukų: nuodėmingai kaktai / Nederi visai, o, griežtos skaistybės / Tyras vainike“ (Sarbievijus 327. Vertė Ona Daukšienė). Kaip matyti iš Sarbievijaus teksto, rožė – skaistumo, tyrumo, dangaus gėlė, tinkanti puošti tik Mergelės Marijos plaukus: „Garbanų prastų nenorėk papuošti, / Prie altorių tau tiks vieta: Mergelės tau plaukai skirti [...]“ (Sarbievijus 327.

⁶⁴ Eugenija Ulčinaitė, „Motiejus Kazimieras Sarbievijus – dviejų pasaulių poetas“, *Lemties žaidimai*, sudarė, įvadą ir komentarus parašė Eugenija Ulčinaitė, vertė Ona Daukšienė [ir kt.], Vilnius: Baltos lankos, 1995, p. 22–34.

⁶⁵ Ona Daukšienė, „Lietuviškosios religinės tapatybės raiškos užuomazgos ir jų ženklai XVII amžiaus LDK poezijoje: M. K. Sarbievijaus religinės tematikos tekstai“, *Literatūra*, 2006, t. 48 (7), p. 67.

⁶⁶ Šiuos tekstus Marijos vaizdavimo aspektu yra nagrinėjusi Džiuljeta Maskuliūnienė, op. cit., p. 56–66.

⁶⁷ Umberto Eco, „Postilė „Rožės vardui“, Umberto Eco, *Rožės vardas*, iš italų k. vertė Inga Tuliševskaitė, Vilnius: Alma, 1991, p. 410.

⁶⁸ Margarita Ševeliova, „Kur įkūnytas grožis?“, *Žvilgsniai*, 2007, rugsėjo mėn., 14 d., nr. 9 (94), [žiūrėta 2015-05-09]. Prieiga per internetą: <<http://www.xxiamzius.lt/archyvas/priedai/zvilgsniai/20070914/4-1.html>>. Pastebėtina, kad rožės yra ne tik krikščioniškas simbolis, bet ir gėlių kalboje tai yra viena populiariausių gėlių. Gėlių kalba apogėjų buvo pasiekusi karalienės Viktorijos laikais. Iš to ir kyla rožės simbolio dviprasmiškumas, krikščionybėje rožė simbolizuoja gėrį, dievišką meilę ir grožį, o antai gėlių kalboje „[r]audonos rožės yra aistringos, beribės, visas kliūtis nugalinčios meilės, degančios aistros, meilės kančios, grožio ir pagarbos simbolis“ (Sigutis Obelevičius, *Gėlių kalbos paslaptys*, Vilnius: Alma littera, 2014, p. 111). Raudona rožė poezijoje gali simbolizuoti ir neapykantą, kylančią iš aistringos meilės, įkūnyti fatališką, gaivališką moterį, kaip yra Salomėjos Nėries eilėraščiuose „Raudona Rožė I“ ir „Raudona Rožė II“, kur ryškus Karmen įvaizdis. Kaip minėta, rožė gali būti laikoma ir velnio gėle, panaši semantika atsiskleidžia Sigito Gedos eilėraštyje „Giesmė apie Liuciferį“.

⁶⁹ Margarita Ševeliova, op. cit., [žiūrėta 2015-05-09]. Prieiga per internetą: <<http://www.xxiamzius.lt/archyvas/priedai/zvilgsniai/20070914/4-1.html>>

Vertė Ona Daukšienė). Rožė siejama su Marijos vaizdiniu, gėlė skiriama puošti Mergelės Marijos galvą, taip siekiant ją idealizuoti, išryškinti jos dieviškojo grožio tyrumą be jokio neigiamo atspalvio.

Kitame jau minėtame eilėraštyje „Palaimintajai Mergelei“ – lelijos motyvas. Šiame tekste lelija yra Marijos gėlė, jos personifikacija: „Giedosiu savo lyros menku balsu / Apie leliją kilniąją (tarp spyglių / Aštrių pražysta ji), šakelė / Lenkias, žiedais apsikaišius, Dievui“ (Sarbievijus 335. Vertė Ona Daukšienė). Netikėta lelijos ir spyglių sąsaja, kiek įprastesnė yra rožės ir spyglių simbolika, dažnai ir Marija vadinama „rože be spyglių“⁷⁰, tačiau šiame eilėraštyje tarp spyglių pražysta lelija, spygliai gali simbolizuoti sunkumus, blogį, skausmą. Sarbievijaus eilėraštyje, greta lelijos, yra ir kiti augalai – kedras, kiparisas ir topolis: „Vešliai žaliuoji, aukštu kedru stiebies, / Šlaite Sinajaus, lyg kiparisas virš / Libano kyli ar iš tolo / Topoliu Kadų laukuos linguoji“ (Sarbievijus 335. Vertė Ona Daukšienė). Tai rečiau minimi, egzotiškesni, heraldikoje retesni augalai.

Savo semantika išsiskiria Sarbievijaus eilėraštis „Žibuoklei“. Tekstas įdomus tuo, kad gėlės paminimos tik pavadinime, o visame tekste menamas kalbėjimas, kreipimasis į šias gėles kaip į gyvą daiktą. Eilėraštis turi paantraštę: „Kasmet gegužės pirmąją / Kūdikėlio Jėzaus galvą ketina papuošti“ (Sarbievijus 325. Vertė Ona Daukšienė). Nurodoma, kad žibuoklės skirtos puošti Jėzaus galvą. Iš eilėraščio teksto galima spręsti, kad eilėraščio kalbančioji – Švč. Mergelė Marija, Jėzaus motina:

Pavasarine aušra, gėlių laukų
Gaivi valdove, kaktą, meldžiu, papuošk
Vaikelio mano. Lai nespaudžia
Jo, tokio mažo, sunkusis auksas.
(Sarbievijus 325. Vertė Ona Daukšienė)

Žibuoklių žiedai lyginami su pavasarine aušra, žibuoklės įvardijamos kaip laukinių gėlių karalienės, kūdikėlis Jėzus taip pat karalius, todėl žibuoklės tinkamos papuošti jo galvą:

Brangiausi perlai, purpuro puošmenos
Lai jo nevargins. Suteikė galią tau
Manasis skurdas: pink vainiką,
Dėk diademą karaliui mano.
(Sarbievijus 325. Vertė Ona Daukšienė)

Žibuoklių paprastumas supriešinamas su prabanga, kurią simbolizuoja brangiausi perlai, sunkus auksas, purpuro puošmenos. Visa tai netinka puošti kūdikėlio Jėzaus galvai, o žibuoklės tuo pačiu įkūnija ir karališkumą, ir kuklumą, tyrumą. Paskutinėje eilėraščio strofoje justai ir didaktiškumas, kuris perteikiamas čia tiesiogiai neminimu žibuoklės įvaizdžiu:

Auka mažyte Dievas save papuoš
Labiausiai, jeigu rankos skurdžios aukoj –

⁷⁰ Krikščioniškosios ikonografijos žodynas, op. cit., p. 274.

Turtingas siekis; didžiai sielai
Dovanos mažos labiau patinka
(Sarbievijus 325. Vertė Ona Daukšienė)

Paskutinėje strofoje tarsi apibendrinama, kad didybė nėra pasiekama per prabangą ir auksą, daug svarbiau yra siela ir vidus, todėl didžiam karaliui Jėzui tinkančios žibuoklės – paprastumo, asketiškumo ženklas.

Nemaža dalis Sarbievijaus tekstų yra paremti bibliniais „Giesmių giesmės“ motyvais. Vienas tokių – „Kūdikėlio Jėzaus ir Mergelės Marijos pasikalbėjimas“. Eilėraštis sukurtas dialogo forma, kalbasi kūdikėlis Jėzus ir Mergelė Marija, kurie aukština vienas kito savybes, grožį. Čia kaip palyginimų dalys iškyla ir gėlių motyvai, pavyzdžiui:

KŪDIKĖLIS
O Mergele, žvaigždžių spindesį tu stelbi,
Aukso žibesį ir krištolo šviesą, tu
Baltą rožę užtemdai,
Blanksta purpuras prieš tave.
(Sarbievijus 349. Vertė Ona Daukšienė)

Marijos šviesa nustelbia visas žvaigždes ir rožės baltumą, Marija aukština kūdikėlį Jėzų ir lygina jo kalbėjimą su rasotu lelijos žiedu:

MERGELĖ
Jėzau, liejas saldžiai tau iš burnos garsai, -
Tarsi Cebukas, kai srūva iš taurių garsai; taip
Drėksta lelijos
Ir sumirga rasos lašais.
(Sarbievijus 353. Vertė Ona Daukšienė)

Kristaus skruostai eilėraštyje taip pat lyginami su lelijomis ir rožėmis:

MERGELĖ
Kas apstulbęs stebės skruostus tavo, Sūnau,
Tas žavėsis menu meistriškos rankos, kai
Lelijas ji išpaišo,
Draug su rožėm sumaišius jas.
(Sarbievijus 353. Vertė Ona Daukšienė)

Pasitelkiant gėlių motyvus poetizuojamos Kristaus ir Marijos vidinės ir išorinės savybės. Tai šventi, nežemiški asmenys, Rojaus gyventojai, todėl jiems apibūdinti pasitelkiamos tik gražiausios gėlės.

Kitas „Giesmių giesmė“ paremtas Sarbievijaus eilėraštis yra „Skaistybę sutvirtina Dievo meilė“, kur aprašoma po sodą vaikštanti Sužadėtinė skinanti lelijas, kurios simbolizuoja jos nekaltybę:

Nuotaka kartą ieškot Sužadėtinio ėjo per sodus,
Žiedus lelijų skaisčius rankom švelniom skindama.
(Sarbievijus 537. Vertė Ona Daukšienė)

Dievo meilė nekaltybę sustiprina. Sugretinamos rožės ir lelijos, jų žydėjimas – aukščiausios dvasinės ir dieviškosios meilės išraiška :

Štai tarp rožynų puikių ji dangišką Meilę išvydo,
Dangiškus fakelus ši nešėsi ir lelijas.

(Sarbievijus 537. Vertė Ona Daukšienė)

Dangiškoji meilė suasmeninta, nešasi ugnies fakelus ir lelijas, nuotakai priėjus artyn, ją aplanko dieviškoji palaima, sustiprinanti lelijos žydėjimą – skaistybę, apgaubianti dieviškumo aura.

Reikia pasakyti, kad Sarbievijaus poezija yra reikšminga literatūrinio ir kultūrinio palikimo dalis. Vėlesni lietuvių autoriai turėjo būti susipažinę su Sarbievijaus kūryba. Gėlių – rožių, lelijų, žibuoklių motyvai išskyla kaip Mergelės Marijos simboliai, su gėlių grožiu lyginamos tiek Marijos, tiek Kristaus savybės. Dėl savo dekoratyvumo gėlės tampa karališkumo, puošnumo įvaizdžiais, bet sykiu jungia kuklumo, nekaltumo kategorijas.

Krikščioniškųjų gėlių motyvų genezės apžvalga atskleidė, kad gėlių vaizdinių tradicija ateina iš Biblijos, viduramžių simbolikos, religinės dailės, barokinės poezijos ir heraldikos, kurioje nemaža dalis simbolių yra krikščioniškosios semantikos. Gėlių motyvų reikšmes formuoja ir literatūriniai tekstai, svarbią vietą čia užima Sarbievijaus lyrika, suformavusi kanoną ir teikusi inspiracijų ir kitiems kūrėjams. Ši simbolika, tradicijų tąsa plėtojama ir kitų autorių tekstuose, apie kuriuos kalbama kitose darbo dalyse.

IV. GĖLIŲ MOTYVAI – EVANGELIŠKŲJŲ PERSONAŽŲ RAIŠKOS BŪDAS

1. Švč. Mergelės Marijos vaizdinys

Lietuvių sąmonėje ir kultūroje Švč. Mergelės Marijos vaizdinys labai gajus. Tą parodo ir nesuskaičiuojama galybė Marijos apsireiškimo vietų Lietuvoje: Šiluva, Šimonys, Žemaičių Kalvarija, Kryžių kalnas, Gulbinėnai, Joniškėlis ir kt., Marijos pėdos akmenyse įmintos Burbiškyje, Aukštakalnyje, Daugėliškyje, Mitkiškėse.

Mergelės Marijos vaizdiniui svarbi ir giesmių retorika, kurioje netrūksta ir gėlių motyvų. Apie lietuviškas katalikiškas XVI–XVII amžiaus giesmes, skirtas Marijai, kalba Mikas Vaicekauskas: „Viduramžiškas alegorizavimas labiausiai matyti giesmėse apie Švč. Mergelę Mariją, kurių pagausėjo po jos kulto įsigalėjimo XVII a. antroje pusėje. [...] Švč. Mergelei Marijai apibūdinti vartojami įvairiausi vardai ir epitetai: dangiškoji lelija, gražiausioji lelija, žydinti kvietkelė, aušra, šviesi žvaigždė“⁷¹. Vaicekauskas pažymi, kad meninių priemonių, metaforų, palyginimų, puošybos, garbinimo žodžių yra beveik kiekviename giedoti skirtame kūrinys⁷².

Prie Marijos kulto prisideda ir ankstesniame skyriuje aptarta krikščioniškoji ikonografija, hagiografiniai pasakojimai, šventųjų kultas. Apie Marijos gerbimą pasaulyje kalba Stasys Yla: „Marijos garbinimas Bažnyčioje tikrąja prasme prasideda IV–me šimtmečiu ir jis aiškiai skiriamas nuo Kristaus garbinimo. Jau Jeruzalėje atskirai šventos Marijos įvedybų šventė ir Kristaus atnašavimo. [...]“⁷³. Marijos garbinimo Lietuvoje istoriją apžvelgia Juozas Vaišnora: „Marijos garbinimas, drauge su naujai įvesta krikščionyste, atėjo į Lietuvą iš Vakarų Europos jau nusistovėjęs tiek dogmatiniu, tiek liturginiu atžvilgiu. Įvairios šventės, pamaldumo praktikos Lietuvoj prigijo taip ir tokiu būdu, koks buvo visoje Vakarų Bažnyčioje“⁷⁴.

Reikia išskirti, kad apskritai lietuvių kultūroje svarbūs šventieji, iš jų ir Marija, apie kuriuos kalba ir Marcelijus Martinaitis: „Šventųjų vieta, jų vaizdiniai etninėje kultūroje, pagaliau toks visuotinis pomėgis juos vaizduoti atitinka, o kai kuriais požūriais ir pranoksta kanoniškąją tikėjimo praktiką, ypač ten, kur jie buvo siejami su kaimiečių gyvenimu, jų apeigomis ir kultais. Katalikų tikėjimas reiškėsi ir kaip unikalus *kūrybos aktas*“⁷⁵. Marijos kulto problematiką savo straipsnyje „Marijos kulto problematika Europos krikščioniškoje erdvėje“ analizuoja Rimas Skinkaitis. Autorius pabrėžia, kad „[n]uo pat krikščionybės įvedimo į Lietuvą atėjo ir Marijos kultas, kuris per

⁷¹ Mikas Vaicekauskas, *Lietuviškos katalikiškos XVI–XVIII amžiaus giesmės*: Monografija, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2005, p. 147–148.

⁷² *Ibid.*, p. 148.

⁷³ Stasys Yla, *Marijos garbė pasaulyje, Lietuvoje, rožančiuje*, Išleido L. T. Sielovados Tarnybos Sp. Skyrius (nr. 2/23). — Spaudė A. Gottliebs & J. Osswalds Buchdruckereien Kirchheim-Teck, 1949 – Marijos metai, p. 4.

⁷⁴ Juozas. Vaišnora, *Marijos garbinimas Lietuvoje*, Lietuvių katalikų mokslo akademijos leidinys nr. 5, Roma: Fausto Failli, 1958, p. 11.

⁷⁵ Marcelijus Martinaitis, *Laiškai Sabos karalienei*: Esė romanai, Vilnius: Tyto alba, 2002, p. 20–21.

šimtmečius išgyveno daugybę įvairių pasikeitimų⁷⁶. Šiai Skinkaičio minčiai neprieštarauja ir kito tyrinėtojo – Vigmanto Butkaus pastebėjimai: „[...] Marijos kaip pačios galingiausios *Karalienės* funkcija yra viena ryškiausių⁷⁷. Svarbūs Švč. M. Marijos vaizdinyje yra vainikavimo, karūnavimo motyvai, Marijos-Karalienės intencija, anot Butkaus, inspiravo ir tradiciją vainikuoti Marijos statulas, paveikslus⁷⁸. Neretai Marijos-Karalienės, vainikavimo, karūnavimo motyvai atsiskleidžia ir poezijoje per gėlių simbolius.

Mariologinei poezijai skirta atskira eilėraščių antologija, sudaryta literatūros tyrinėtojo Jono Šlekio⁷⁹. Antologijos įvado autorius kunigas Vaclovas Aliulis teigia, kad „[j]os garbei skirtos eilės ir giesmės mums švelniai ir įspūdingai primena mūsų Kūrėją, Atpirkėją ir Pašventėją – mus globojančią Apvaizdą, žymiuosius Jėzaus Kristaus gyvenimo įvykius, mūsų kovas su nuodėme ir kilnumo bei šventumo siekimą⁸⁰. Antologiją sudaro trys šimtai eilėraščių, kurie suskirstyti į penkiolika skyrių pagal tematiką, pačiuose skyriuose eilėraščiai išdėstyti chronologine tvarka⁸¹. Įvado autorius aptaria ir meninės vertės kriterijų, kuris nebuvo lemiamas veiksnys renkant eilėraščius, daug svarbiau buvo atskleisti lietuvių religinę pasaulėjautą⁸². Ši antologija turi didelę reikšmę lietuvių religinės poezijos kontekste ir gali būti naudinga įvairiais aspektais.

Šiam tyrimui svarbūs yra gėlių motyvai, kurie tampa vienu iš Marijos vaizdavimo, poetizavimo būdų, dažniausi jų, kaip ir minėta anksčiau, yra rožės ir lelijos, kartais ir žibuoklės, poetizuojant Mariją, vienaip ar kitaip funkcionuojantys. Būta ir tokių atvejų, kai poetizuojant Mariją, yra pasitelkiamos ne tik ryškią krikščioniškąją semantiką turinčios gėlės, bet ir kiti augalai – rūtos, bijūnai, lauko gėlės, pavyzdžiui, ramunės.

Lietuvių poezijoje krikščioniškieji gėlių motyvai yra Švč. M. Marijos personifikacija. Atskleisti Marijos asmenį per gėlių simboliką yra vienas dažniausių būdų. Pirmiausia reikėtų aptarti tas gėles, kurios yra labiausiai išsiskiriančios – tai lelija ir rožė. Tolesnėje analizėje išskirti ir kiti minėtieji atvejai.

Reikia paryškinti, kad „[l]elijos baltumas suponuoja tyrumą, grožis – tobulumą, [...] lelija buvo laikoma Kristaus, Bažnyčios, o dažniausiai Mergelės Marijos alegorija⁸³. Galima išskirti keletą

⁷⁶ Rimas Skinkaitis, „Marijos kulto problematika Europos krikščioniškoje erdvėje“, [žiūrėta 2015-01-10]. Prieiga per internetą <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2008~1367162956205/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>, p. 8.

⁷⁷ Vigmantas Butkus, *Stebuklo horizontai: Šiluva ir jos legenda lietuvių literatūroje*: Monografija, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2014, p. 68.

⁷⁸ *Ibid.*, p. 68.

⁷⁹ *Eilėraščiai Marijai: XX amžiaus lietuvių mariologinės poezijos antologija*, sudarė, apie autorius parašė Jonas Šlekys, Marijampolė: Ardor, 2000. Toliau cituojant eilėraščius iš šios knygos nurodoma santrumpa EM ir puslapis.

⁸⁰ Vaclovas Aliulis, „Religinės lietuvių sielos veidrodis“, *XX amžiaus lietuvių mariologinės poezijos antologija*, sudarė, apie autorius parašė Jonas Šlekys, Marijampolė: Ardor, 2000, p. 7.

⁸¹ *Ibid.*, p. 8.

⁸² *Ibid.*, p. 12.

⁸³ Michael Ferber, *Literatūros simbolių žodynas*, iš anglų k. vertė Laimantas Jonušys, Vilnius: Mintis, 2004, p. 158.

lietuvių poezijos pavyzdžių, kuriuose šis topas Marija-lelija / Marija-rožė yra ryškus, pasikartojantis.

Maironio eilėraštis „Marijos giesmė“ yra vienas ryškiausių šiai tematikai skirtų kūrinių lietuvių poezijoje. Pavadinimas iš karto nurodo į religinį turinį, kur įvardijamas ir giesmės adresatas – Marija. Eilėraštis pradedamas kreipiniu į Mariją, kur iškyla ir lelijos motyvas – Marijos personifikacija: „Marija, Marija, / Skaisčiausia lelija, / Tu švieti aukštai ant Dangaus!“ (EM 2000, 222). Marijos vardas pakeičiamas į „skaisčiausios lelijos“, taip išskiriant Marijos skaistumą, tyrumą, grožį. Atsiskleidžia minėtasis Marijos-Karalienės įvardijimas, Marija eilėraščio subjektui yra karalienė, todėl akcentuojamas aukštumas – rojus, Dievo karalystė ir švytėjimas, šviesa, kurią skleidžia Marija. Tolimesnis eilėraščio tekstas – kolektyvinio lyrinio subjekto prašymai, maldos: „Mes, klystantys žmonės, / Maldaujam malonės; / Marija, maldų neatmesk!“ (EM 222). Lelijos motyvas pakartojamas paskutinėje eilėraščio strofoje, kur Marija įvardijama ne tik kaip skaisčiausioji lelija, bet ir dangaus karalienė: „Marija, Marija, / Skaisčiausia lelija, / Dangaus karaliene šviesi!“ (EM 222). Ryškinama ir Marijos kaip dangaus karalienės funkcija, galia: „Užstok prieš Aukščiausį / Tu žmogų menkiausį! / Taip daugel pas Dievą gali!“ (EM 222). Marija – nuskriaustųjų, paprastų, silpnų žmonių globėja, galinti pakeisti Aukščiausiojo valią. Lelijos čia yra pagrindinis eilėraščio motyvas, papildantis ne tik pačios Marijos asmenį, bet atliekantis ir estetinę funkciją. Lelijas čia galima laikyti ir struktūriniu eilėraščio elementu, įreminančiu visą lyrinį vyksmą, eilėraštis pradedamas ir užbaigiamas kreipiniu į Mariją, kurį papildo lelijos įvaizdis. Maironio „skaisčioji lelija“ nurodo į nematerialaus pavidalo dvasinę savybę – skaistumą, kuris gali būti suvokiamas ne tik kaip merginos nekaltybė, bet ir kaip grožio, šviesos, taurumo sinonimas. Tai patvirtina ir analizuotasis eilėraštis.

Maironio eilėraštis suformavo poetinį šampą, klišę, kuri išplito ir kituose kontekstuose, šis tekstas tapo ir liturgine bažnytine giesme arba sekant šiuo eilėraščiu buvo sukurta giesmių, apie tai yra rašęs Kostas Aleksynas: „Savo populiarumu ji prilygsta Strazdelio giesmei „Pulkim ant kelių“, o savo įtaigumu nukonkuravo XX amžiaus pradžioje buvusią gyvybingą Antano Baranausko „Sveika, Marija, dangaus lelija“⁸⁴. Palyginimui galima pacituoti vieną iš giesmių: „Marija, Skaisčiausia Marija, / Ką tau paaukot begaliu? / Priskinsiu Tau rožių, lelijų, / Žiedų kūdikystės dienų“⁸⁵. Lelijos ir rožės giesmėje išreiškia pagarbą, auką. Rožių, lelijų skynimą galima susieti ir su etnokultūrine tradicija nešti gėles prie Marijos statulėlių, paveikslų.

Kitas pavyzdinis tekstas – Bernardo Brazdžionio eilėraštis „Angelų lelija“, kur Marijos vardą keičia angelų lelijos metafora, o visame tekste Marijos vardas neminimas:

⁸⁴ Kostas Aleksynas, „Marijos giesmės giedojimo klausimu“, [žiūrėta 2015-04-20]. Prieiga per internetą http://www.ilti.lt/failai/17_Sukaktys%20Maironis.pdf.

⁸⁵ „Marija, skaisčiausia lelija“, [žiūrėta 2015-04-10]. Prieiga per internetą <<http://www.giesmes.lt/giesme/marija-skaisciausia-lelija->>.

Pro amžino pragaro tamsą beribę /
Prasiskleidei Tu, Angelų Lelija
(EM 287)

Marija čia tapatinama su prasiskleidusia lelija, simbolizuojančia nekaltumą, visišką tyrumą, kaip ir ką tik prasiskleidęs gėlės žiedas. Kontrastuoja ir du poliai – pragaras, tamsa / šviesa, rojus, kurį įkūnija Marija, metaforiškai – Angelų Lelija. Įvardijimas „Angelų Lelija“ gali būti siejamas su minėtuoju apreiškimo Marijai epizodu, kada Arkangelas Gabrielius įteikia Marijai leliją, kaip jos amžinos skaistybės simbolį. Panašiai kaip ir Maironio eilėraštyje, Marija irgi yra šviesos nešėja, nuskriaustųjų globėja, laimintoja:

O tu, o tautų pamintųjų Lauktoji
Nauja Evangelija skausmo širdy,
Per jūrą į mirties ir gyvybės rytojų
Kaip verkiantį kūdikį žmogų vedi
(EM 287)

Lelijos, kaip Marijos personifikacijos įvaizdį sustiprina ir lelijos rašymas didžiąja raide pirmojoje ir paskutinėje strofoje:

Į ten, kur pro pragaro tamsą beribę
Prašydusi Tu, Angelų Lelija,
Kare – duodi Taiką, o vėtroj – Ramybę
Ir uždegi laisvę vergų širdyje.
(EM 287)

Pakartojamas ir pragaro įvaizdis, Angelų Lelija – Marija, įgyją visagalybės galią. Įdomus ir kitas Brazdžionio eilėraštis „Preliudas į Kristaus gyvenimą“, kur apdainuojamas visas Marijos gyvenimas iki Kristaus gimimo: „Praėjo giminės – praėjo Chamo, Semo ir Lafeto, / Juozapo brolių, Loto dukterų... / Kaip javas augo tautos, kaip musės krito svietas – / O ji brido iš vandens, ėjo sveika ji iš svetimų ir iš savų karų“ (Brazdžionis 1989, 136). Marijos vardas eilėraštyje neminimas, jį pakeičia lelijos metafora: „[...] Ji puolusi, ji mirusi, ji kėlusi per duoną ir per vyną – / Sesuo Engadės vynuogynų, slėnių lelija“ (Brazdžionis 136). Šios eilėraščio eilutės primena garsiąsias „Giesmių giesmės“ eilutes: „Aš Šarono gėlė, slėnių lelija“⁸⁶, „Giesmių giesmėje“ minimas ir Engadės sodas: „Mano mylimasis man – henos žiedų puokštė Engedžio vynuogių soduose“⁸⁷. Paskutiniame posme iškyla ir Kristaus motyvas, Mergelė Marija auksu sagsto sūnaus karūną: „[...] Tai ji, tai ji, tai ji tenai dainuodama sūnaus karūną / auksu sagsto, / Ji Kristaus skeptrą, rožėmis dabintą, neša tau. – – –“ (Brazdžionis 136). Skeptras – karalių atributas, „[s]keptras Jėzaus Kristaus ir Švč. M. Marijos rankose rodo, kad jie vaizduojami kaip pasaulio ar dangaus valdovai“⁸⁸. Lelijos kaip Marijos metafora čia yra konkreti, paremta ir Šventuoju Raštu, sykiu ir poetiška, bet ne šabloniška, čia nėra greta lelijos einančių būdingiausių epitetų – skaisčiausioji, gražiausioji.

⁸⁶ *Biblija arba Šventasis Raštas: Senasis Testamentas, Naujasis Testamentas*, op. cit., p. 718.

⁸⁷ *Ibid.*, p. 718.

⁸⁸ *Krikščioniškosios ikonografijos žodynas*, op. cit., p. 285.

„Preliudas į Kristaus gyvenimą“ yra parankus tematologinei analizei tekstas, parodantis motyvo klajoklišumą, pasikartojimą, leidžiantis atlikti diachroninę motyvo analizę. Eilėraštis parodo motyvo perėjimą iš senesnio teksto – Biblijos, į naujesnį – poezijos, kur perėjęs motyvas tampa Šventojo Rašto intertekstu.

Antai Jono Kastyčio eilėraštyje „Mergelė Marija“ formuojamas tradicinis semantinis branduolys: lelija siejama su grožiu, meile, švelnumu, skaistumu. Skirtingai nei anksčiau analizuotuose tekstuose, čia eilėraščio kalbančiojo nuotaika džiaugsmingesnė, penkios eilėraščio strofos skiriamos Marijos grožiui išaukštinti. Nuo pirmųjų eilučių kuriama paslaptingo, romantiškumo atmosfera:

Tylijam Namely tarp kalnų ir slėnių
Pražydo linksmutė graži Lelija,
Meili, lyg viliojantis rytmečio sapnas,
Švelni, lyg svajonėse austa gija.
(EM 97)

Lelija čia irgi rašoma didžiąja raide, taip išreiškiama pagarba Marijai, portretas kuriamas poetinių epitetų, palyginimų gausa: linksmutė graži, švelni, meili, brangi, tyra. Įdomi ir netikėta trečioji eilėraščio strofa, kur Marija įvardijama kaip krikščioninė gėlė:

Krištoline, Gėle, per amžius lauktoji!
Kuo gi pavadint Tave žmonės galės?
Nublanksta prieš tave skaistrūbės lelijos, -
Netinka Tau vardas šios žemės gėlės.
(EM 97)

Atsiveria nauja, netikėta lelijos motyvo reikšmė, kurią inspiruoja poetiški palyginimai – krikščioninė gėlė, skaistrūbės. Tokiais epitetais pasveikinama Mergelė Marija. Iškyla opozicija tarp Krikščioninės Gėlės ir skaistrūbių lelijų. Krikščioninė gėlė – nežemiška, paslaptinga, mistiška, o skaistrūbės lelijos vadinamos žemės gėlėmis, netinkančiomis Marijai. Įdomu tai, kad šiame eilėraštyje lelijos semantika tarsi sumenkinama. Eilėraščio kalbantysis daro skirtį tarp dangaus ir žemės, Marija – dangaus karalystės gyventoja, todėl žemiški vardai, lyginimas su gėle jai netinka. Marijai tinkamas tik Marijos vardas:

Ir nubraukei liūdesį mums vakarykštį, -
Tat vardas geriausiai Tau tiks: M a r i j a.
(EM 97)

Ten, kur pasiekia Marijos palaima, ateina šviesa ir gėris, o pačios Marijos buvimas lyginamas su žydėjimu:

Graži tu, Marija, pražydus ant žemės,
Pasėjus čia pirmąją sėklą doros!
Be Tavęs pasaulis vis būtų aptemęs, -
Dabar čia ir skaisčios lelijos keros...
(EM 97)

Dar viena lelijos motyvo variacija yra Bronės Buivydaitės eilėraštyje „Gegužis“. Gegužis – Marijos mėnuo, atgimstant gamtai vyksta gegužinės pamaldos, giedamos giesmės Marijai. Buivydaitės Marija irgi matoma atgimusios gamtos žydėjime, gėlių apsuptyje: „Kasdie regėsim Šventą Mariją / Pavasariniuos rūbuos – / Visur narcizais, tulpėmis lyja... / Nakčia gegužis ūbuos...“ (EM 42). Subtiliai kuriamas Marijos grožis, jos rūbai iš pirmųjų pavasarinių gėlių – narcizų ir tulpių. Marija priartinama prie žmogaus, yra žemiška, eilėraščio subjektas tikina, kad atėjus gegužiui kasdien visi regės Mariją. Kitame posme išskyla ir gegužinės pamaldų reliktai – giedamos litanijos, deginamos žvakės: „Vakarais dega žvakės vaškinės, / Litanijos nuaidi...“ (EM 42). Paskutinėje strofoje maldos nusiteikimas, didingumo nuotaika, kuriama tokiomis detalėmis kaip vitražas, šventieji ir lelijos: „Langų vitražuos šventieji kalba, / Ir marmuro lelijos... / Ir neša širdys ilgesio malda / Po kojomis Marijos...“ (EM 42). Šis aprašymas primena ir bažnyčios vaizdą, Marijos paveikslas išskyla bažnyčios interjero fone. Įdomus lelijų ir marmuro sugretinimas, keliantis asociacijas su ramybe, statiškumu, iškilmingumu ir šventumu, balta spalva. Nuolankumas Marijai išreiškiamas ilgesio malda „po kojomis Marijos“, dažnas eilėraščių motyvas – gėlių nešimo po Marijos kojomis situacijos aprašymas. Galima išvelgti ir santykį su ikonografija, kuri kuria vitražuose kalbantys šventieji. Nors paminėtos tik vieną kartą, lelijos čia tampa reikšminga detale prisidedančia prie sakralios ir didingos eilėraščio atmosferos kūrimo.

Įdomią lelijos motyvo interpretaciją pateikia Judita Vaičiūnaitė eilėraštyje „Madona tarp šventųjų“. Jau pats pavadinimas aiškiai nurodo į populiarų Marijos ikonografinį tipą – Marijos vaizdavimą šventųjų apsuptyje. Eilėraštyje poetizuojamas konkretus paveikslas – nežinomo dailininko XV a. pab. – XVI a. nutapyta „Sapiegų motina“⁸⁹. Aprašomas paveikslo vaizdas, kurio centre Švč. Mergelė Marija spinduliuojanti šventumą, didybę, stebuklingumą, atskleidžiamas ir dar vienas populiarus Marijos vaizdavimo topas – Marija kaip žvaigždė (Stella Maris):

Giedras Marijos veide su gaisro žymėm,
 tau dar meldžias suklaupę šventieji,
 tu lyg aušros amžinoji žvaigždė
 per nuauksintą skautų dangų nuskrieji,
 o stebuklingoji –

(Vaičiūnaitė 2000, 214)

Marijos atvaizdas toliau detalizuojamas, nuo veido pereinama prie plaukų ir rūbų:

tavo rusvieji plaukai ant pečių
 spindulingi ir vėsūs,
 tavo raudonas drabužis su herbo lelijom
 ir mėlynas tavo apsiaustas –

(Vaičiūnaitė 214)

⁸⁹ Žiūrėti priedą nr. 10.

Marijos portretas čia labai vizualus, artimas minėtajam paveikslui, išryškinamos pagrindinės detalės: veidas, plaukai, mėlynas apsiaustas, rūbas su lelijomis. Pažymėtina, kad „Sapiegų motinos“ paveiksle Marija vaizduojama vilkinti drabužį su baltomis lelijomis. Atsiveria įdomus baltų lelijų ir raudonos spalvos kontrastas. Krikščioniškoje simbolikoje raudona spalva turi dviprasmišką reikšmę: „Kardinolai nešioja raudonus drabužius, kurių spalva primena kankinių kraują. Šėtonas, pragaro valdovas, taip pat apsirengęs raudonai – tai visa naikinančios pragaro ugnies jėgos išraiška [...]. Visuomet raudonos spalvos šv. Marijos Magdaliėtės drabužis simbolizuoja aistrą ir nuodėmę, kita versus – atgailą ir šventumą, įgytą per Kristaus malonę“⁹⁰. Įdomus palyginimas *herbo lelijos*, lelijos kartu yra ir Marijos atributas, ir giminės ženklas, pavaizduotas herbe. Išsiskiriantis šis eilėraštis dar ir tuo, kad Marija čia vaizduojama labai detalčiai, lyrinis subjektas kreipia dėmesį į konkrečias Marijos išvaizdos ypatybes. Tokią lelijos motyvo interpretaciją galima sieti ir su būdingomis Vaičiūnaitės poezijos ypatybėmis: sakralios miesto architektūros, bažnyčių vaizdavimu, tapybiškumu, vizualumu, konkrečių paveikslų įprasminimu poezijoje.

Nuo Mergelės Marijos neatsiejama ir kita gėlė – rožė. Nors anksčiau ir kalbėta apie rožės daugiaprasmiškumą, vis dėlto, ši gėlė yra svarbi krikščioniškosios augmenijos dalis. Marijos poetizavimo tradicijoje paplitęs Marijos – Paslaptingos Rožės įvaizdis, kuris kaip atskiras skyrius yra išskirtas ir minėtoje mariologinės poezijos antologijoje. Šį motyvą reprezentuoja Aldonos Elenos Puišytės eilėraštis „Paslaptingoji Rožė“.

Jau eilėraščio pavadinimas „Paslaptingoji rožė“ išryškina tai, kas nepažinta, paslaptinga. Eilėraštis kuria paslaptingumo nuotaiką, nes eilėraščio kalbančioji į Mariją žvelgia vaiko akimis, pirmoje strofoje iškyla vaikystės prisiminimas, pirmoji religinė patirtis, Marijos vaizdas siejasi su šeimos tradicijomis ir tėvų maldomis: „Paslaptingoji dangaus Rožyno / Rožė – iš litanių senų – / Iš tėvų maldos, kokia graži man, / Kai vaikystę tolimą menu (Puišytė 1995, 14). Marija eilėraščio kalbančiosios sąmonėje tai idealas, tobulybė, kažkas didingo ir paslaptingo. Danguis rožynas, tai rojus, Dievo karalystės metafora, kuriame žydi gražiausia rožė – Marija. Eilėraštyje aktualizuotas rožės motyvas kaip Marijos metafora, bet ir svarbūs Marijos kulto ritualai – giesmių giedojimas, vainikų pynimas, bei atributai – žydras apsiaustas. Antroje strofoje aliuzija į vieną iš Marijos ikonografinių tipų – septyniais kalavijais perversą Marijos širdį⁹¹, čia atsiranda ir alyvos, kurios krikščioniškoje simbolikoje irgi turi ypatingą reikšmę⁹²: „Pro alyvų – blyškų – violetą, / Skausmo kalavijais septyniais / Perverta, Širdis Marijos švietė / Ten į širdis meilės spinduliais (Puišytė 14). Paskutinėje strofoje pasikartojantis rožės motyvas ir vaikystės prisiminimas inspiruoja gaudų, bet pakylėtą kalbėjimą, išreiškia tikėjimo pajautą, eilėraščio kalbančiajai dar vaikystėje įskiepytą meilę

⁹⁰ *Krikščioniškosios ikonografijos žodynas*, op. cit., p. 270.

⁹¹ Šis ikonografinis siužetas ryškus ir Jono Juškaičio eilėraštyje „Sopulingoji“.

⁹² „Alyvų kalnas – į rytus nuo Jeruzalės esanti kalva, aukštesnė už miestą. Kalno papėdėje, Getsemanės sode meldėsi Jėzus. Ten jį išdavė ir suėmė“ (*Krikščionybė: realijos ir legendos*, op. cit., p. 20).

ir pagarbą Marijai, todėl idealizuotai Marija ir vadinama rože be dyglių: „Žydi Viešpaties kvapniam Rožyne / Tobuliausia Rožė – be dyglių... / Atmintis vėl viską man gražina / Su regėjimų džiaugsmu gailiu...“ (Puišytė 14).

Pažymėtina, kad epitetas „paslaptingoji rožė“ yra tapęs ne vieno eilėraščio pavadinimu, tokių tekstų yra ir daugiau. Vienas iš jų – Julijos Kulbokaitės-Repečkienės eilėraštis „Paslaptingoji rožė“, kur rožė irgi yra Marijos personifikacija: „Tu esi – Paslaptingoji Rožė, / Tu esi – Dievo meilės versmė. / Tegul skamba tyrumui ir grožiui / Nenutylanti sielų giesmė“ (EM 421). Akcentuojamos tipinės Marijos savybės – tyrumas, grožis. Lyrinis subjekto santykis su eilėraščio objektu – Marija, intymus, asmeniškas, tai parodo kreipinys „tu“. Lyrinis subjektas konstatuoja, įvardija, kad Marija – tai Paslaptingoji Rožė, taip išreiškia pagarbą, išaukštinimas. Be to, eilėraščio „aš“ išreiškia ir savo patyrimą, sunkumus, kuriuos simbolizuoja erškėčiai: „Ir šiandiena, kai ašaros rieda, / Kai kelionė erškėčių pilna“ (EM 421). Gelbėja tik Dievo meilė, kurią lyg gėlės žiedą neša Marija: „[...] Dievo meilės gražiausiąjį žiedą / Dovanoti gali Tu viena“ (EM 421). Rožės semantinis laukas turi ir paslaptingo konotaciją, kuri dėl rožės simbolio daugialypiškumo gali būti ir dviprasmė, tačiau religinio pobūdžio eilėraščiuose apie Mariją, tai suponuoja tikėjimo paslaptį, aukštesnę jėgą.

Rožės tema varijuojama ir mažiau žinomo poeto Česlovo Obcarsko tekste „La Rose mystique“. Eilėraštyje išryškėja baltų ir raudonų rožių opozicija: „Rožė, tyra ir balta, / baltesnė už sniegą, / tarp liepsnojančių rožių pražydusi spindi“ (EM 419). Atsiveria du semantiniai poliai: balta rožė, kuri yra tyra, žydinti, paslaptingo ir raudona rožė, kuri yra liepsnojanti, deganti. Toliau vaizduojama žmogaus malda, jis meldžiasi baltajai rožei, kuri yra Marijos atributas: „Apeina žmogus rožių degančių krūmą, / ir meldžias į žydinčią rožę tyliai“ (EM 419). Raudonųjų rožių apėjimas rodo, kad jos yra neigiamos konotacijos, liepsnojantios, degančios jos gali simbolizuoti pagundą, nuodėmę, nuopuolį, todėl eilėraščio žmogus jų vengia, o savo maldą nukreipia į baltąją rožę – Mariją.

Dar vienas krikščioniškųjų gėlių motyvų pateikimo būdas yra vainikas. Svarbu akcentuoti, kokią reikšmę vainikas turi krikščioniškoje simbolikoje. Antai žodyne *Krikščionybė: Realijos ir legendos*, vainikas apibūdinamas taip: „Paveiksluose galima matyti, kaip angelai neša vainiką, kuris yra skirtas šventajam. Vainiko simbolinę reikšmę galima suvokti žinant, iš kokios medžiagos jis padarytas“⁹³. Žodyne apibūdinami tik laurų, ąžuolo, kukmedžio vainikai⁹⁴, apie gėlių vainikus neužsimenama.

Poezijoje su rožių ir lelijų vainiku vaizduojama Marija arba aprašomas vainiko pynimas, o pats vainikas iškyla kaip pagarbos Marijai ženklas. Pavyzdžiui, Balio Pranckūno eilėraštis taip ir

⁹³ *Krikščionybė: Realijos ir legendos*, op. cit., p. 274.

⁹⁴ *Ibid.*, p. 274.

rožėmis. Vaizduojama situacija – Marijos ėmimas į dangų – Žolinė, įvyksta stebuklas. Stebuklo nuotaiką kuria minėtasis spindėjimas, šlavijų kvapas, visų žolynų žydėjimas. Poetiška ir netikėta opozicija tarp augalų: žydintys žolynai ir rožių krūmas. Galima teigti, kad taip atskiriamos ir dvi erdvės, ribos – dangiškoji, kurią įprasmina rožių krūmas ir žemiškoji – žydintys žolynai. Rožės ir žolynai skiria ne tik erdves, bet ir kultūras. Rožės – krikščioniškosios kultūros suformuotas simbolis, o žolynai atstovauja folklorinei kultūrai.

Platus eilėraščių spektras atskleidė, kad poezijos kūrinuose skirtuose Marijai varijuojamos ne tik tradicinės krikščioniškosios semantikos gėlės, bet yra ir kitų gėlių: žibuoklių, ramunių, rugiagėlių (vosilkų), bijūnų, rūtų, purienų. Nors tokie atvejai ir nėra dažni, tačiau kaip prasmingą tyrimo dalį reikia išskirti ir juos.

Apie žibuokles jau buvo užsiminta ankstesniame skyriuje. Poezijoje, nors ir fragmentiškai minimos ir šios gėlės. Stasės Prapuolėnytės eilėraštyje „Pažaislio Marijai“ ryškus Marijos kulto garbinimas, kurį įprasmina gausa gėlių: rožės, lelijos, rūtos, bijūnai ir žibuoklės: „Tyli, kaip lelija, / Slapti, kaip miško anemonai, / Kaip rožė vakare. / Ji spindi Aušrine [...]“ (EM 210). Marijos paslaptinumą lyginamas su rože, tylumas, didingumas su lelija. „[...] Neškim rūtelę jai, / Žibuoklių vainikus, / Barstykim rožes, / Bijūnų lapelius“ (EM 210). Žibuoklių paskirtis – vainikuoti Marijos galvą, prisimintinas ir Sarbievijaus eilėraštis, kur žibuoklių prašoma vainikuoti kūdikėlio Jėzaus galvą. Žibuoklės siejamos su paprastumu, kuklumu, kaip ir anksčiau minėta, simbolizuoja nuolankumą. Bijūnai, rūtos yra tradicinės lietuviško darželio gėlės. Kitas gėles, kurios minimos eilėraščiuose apdainuojant Mariją galima sieti ir su liaudies tradicijomis, darželiuose augintomis gėlėmis, kurios turėjo ypatingų funkcijų, o viena jų buvo susijusi su religija. Tai plačiau aptaria tyrinėtoja Loreta Martynėnaitė: „Svarbus vaidmuo gėlėms tekdavo įvairių religinių apeigų metu. Gėles nešdavo į bažnyčią, šventindavo, laikydavo už Marijos paveikslų“⁹⁶. Antai svarbią gėlynų reikšmę aptaria ir Jurga Sadauskienė, kuri teigia, kad „[j]oks kitas tradicinis ar naujas dainų įvaizdis nėra tiek dažnai aukštinamas ir taip išplėtotai apdainuojamas XIX amžiuje. Kaip niekada anksčiau, rūtos kildinamos iš Jėzaus ašarų, Alyvų kalno, dieviškojo kraujo ar prakaito, gėlynas tapatinamas su rojumi, palaimos vieta, tobula erdve“⁹⁷. Tai paliudija ir lietuvių poezija, pavyzdžiui, Apolinaro Petro Bagdono eilėraštyje „Kai ėjai tu“, Marija vaizduojama tarytum gėlių darželyje:

Kai Tu ėjai, lelijos lenkės Tau po kojų,
Ir rausvos chrizantemos klaupėsi tyliai.
Žemčiūgų kvepiantys žiedai vyniojos,
Kur krito tavo žvilgsnio spinduliai.

Ir rūtų smulkūs lapai sudrebėjo,

⁹⁶ Loreta Martynėnaitė, „Gamtos sukultūrinimas gėlių darželio erdvėje XX a. pirmoje pusėje“, *Res humanitarine*, t. 8, 2010, p. 113.

⁹⁷ Jurga Sadauskienė, „Rūtų daržas: Poetinio simbolio transformacijos XIX amžiuje“, *Tautosakos darbai*, 2010, p. 139.

Kai tavo rankos glostė kukliąsias galveles [...]

(EM 417)

Lelijos, chrizantemos, žemčiūgai – darželio gėlės, čia vaizduojamos suasmenintos, jos išreiškia nuolankumą ir pagarbą Marijai, jai lenkiasi, klaupiasi, dreba, meldžiasi. Paskutiniame posme pasikeitusi erdvė nulemia ir gėlių pasirinkimą, Marija vaizduojama einanti šilu, tad atsiranda ir laukinės gėlės – ramunės ir purienos:

Maria Mater gratiae – nuaidi šilas.

Baltų balų, ramunių, purienų geltonų

Prašvitę akys į Tave pakilo

Ir meldės patylom: – O nepalik vienu...

(EM 417)

Šiame eilėraštyje svarbią vietą užima erdvė, kurioje vaizduojama Marija – tai gėlynas ir šilas. Gėlyną atpažįstame iš paminėtų gėlių, šilas įvardijamas konkrečiai, o jo aplinką papildė purienos ir ramunės. Minėtosios gėlės įgauna sakralią prasmę, nes yra erdvės, kurioje vaikšto Marija, dalis.

Šia temą reprezentuoja ir Vytauto Čėsnos eilėraštis „Marija“. Čėsnos eilėraštyje apdainuojamos tradicinės lauko gėlės, skiriamos Marijai: „Marijai dainos vieversėlio, / Marijai mėlynos vosilkos, / Mariją linksmos lauko gėlės / Gražiu žiedų šydu apvilko“ (EM 410). Iš lauko gėlių konkrečiau minimos tik vosilkos (rugiagėlės) ir ramunės, su jomis lyginamos Marijos akys: „Jos akys – ramunėlės žiedas, / Jos veidas – vasara puošnioji“ (EM 410). Figūruoja lietuviškos gamtos motyvai: vieversėlis, mėlynos rugiagėlės, ramunės, dirvą ariantis artojas, kartu ir po laukus vaikstanti Marija: „Kai rytmečiais čia rasos žvilga, / Ji vaikščioja po mūsų šalį, / Paglosto liekną lauko smilgą / Ir virpantį kalnų žiedelį“ (EM 410). Išryškinamas Marijos paprastumas, kartu ji priartinama prie žemiško gyvenimo, vaikstanti tarp žmonių, nešanti gėrį.

Apibendrinant galima teigti, kad dalyje tekstų poetizuojamas Marijos grožis – apimantis tiek išorines, tiek vidines savybes – tyrumą, skaistumą, gerumą, o gėlių motyvai ir yra pagrindinė šių savybių poetizavimo priemonė. Kituose eilėraščiuose ryškesnis ir paties lyrinio subjekto religinis išgyvenimas, santykis su objektu – Marija, kurios portreto dalis yra ir gėlių motyvai.

Krikščioniškųjų gėlių motyvų reikšmės nėra „užkoduotos“, analizuojant Marijos vaizdinį jos ganėtinau atviros tiesioginiam suvokimui ir interpretacijai. Iš šio konteksto išsiskiria Vaičiūnaitės ir Puišytės eilėraščiai. Vaičiūnaitės – savo modernumu, ikonografinio rakurso atskleidimu, Puišytės – poetišku Marijos užkodavimu paslaptingosios rožės metafora. Analizė atskleidė, kad poezijoje funkcionuoja ne tik rožės ir lelijos motyvai, bet yra ir kitų gėlių, figūruojančių religinio pobūdžio eilėraščiuose. Tai žibuoklės, taip pat lauko gėlės – ramunės, purienos, darželio – žemčiūgai, bijūnai, rūtos, kurios ateina iš etnokultūrinės tradicijos.

Tematologiniu atžvilgiu gėlių vaizdiniai yra klajojantys, Marijos poetizavimo tradicijoje turintys nusistovėjusias reikšmes, pasikartojantys įvairių autorių kūrinuose, nuo lietuvių poezijos

klasikos – Maironio iki šiuolaikinės Rimvydo Stankevičiaus poezijos. Toks tematinis žvilgsnis per konkrečius motyvus leidžia sugretinti tokių skirtingų autorių tekstus, atskleidžia motyvo tradiciją.

4.2. Jėzaus Kristaus personifikacijos

Lietuvių kultūroje ir literatūroje ryškūs ne tik mariologiniai, bet ir kristologiniai motyvai. Kristaus, kaip ir Mergelės Marijos, poetizacija iškyla per gėlių, kartais augalų, motyvus. Dažniausiai Kristų simbolizuojančios gėlės yra rožė, lelija. Su lelija Kristus vaizduojamas paskutinio teismo scenose – Marxo Reichlichio ir Rogierio-van-der-Weydeno paveiksluose⁹⁸. Sąlygiškai čia priskiriamas ir erškėtis, kuris kaip ir buvo minėta anksčiau, botaniškai kaip ir rožė priklauso tai pačiai augalų šeimai, kartais yra laikomas ir rožės atmaina. Erškėčio tradicija ateina iš Šventojo Rašto – Kristaus vainikavimo erškėčiais epizodo. Erškėčio semantika ir reikšmės yra gana nusistovėjusios, apibrėžtos: kančia, pašaipa, skausmas, pažeminimas. Kartais Kristų dar gali simbolizuoti ir alyvos. Erškėčio semantika ryški ir liturginėse giesmėse apie Kristų. Čia erškėtis iškyla kaip Kristaus kančios simbolis: „Regėjo ir skaudų prie stulpo plakimą, / Erškėčių vainiko ant galvos spaudimą [...]“⁹⁹; „Sveikos Jo kūne vietos nebeliko: / Galva sužeista erškėčių vainiko [...]“¹⁰⁰. Atskirai reikia paminėti ir vieną ryškiausių Kristaus ikonografinių tipų – Rūpintojėlį. Rūpintojėlio kultas paplitęs liaudies mene, sakytinėje tautosakoje, literatūroje. Apie Rūpintojėlio fenomeną kalba Gabija Surdokaitė: „XVII amžių galime pavadinti Rūpintojėlio ikonografinio tipo išpopuliarėjimo Lietuvoje laiku“¹⁰¹. Pažymėtina, kad ikonografijoje Rūpintojėlis dažniausiai vaizduojamas su Erškėčių vainiku: „[...] vaizduojamas sėdintis ant žemo pagrindo, galvą parėmęs dešiniąja ranka, liūdintis, su erškėčių vainiku“¹⁰². Lietuvių poezijoje irgi dažnas Rūpintojėlio vaizdinys, kurio viena iš dalių yra erškėčiai. Pavyzdžiui, Antano Miškinio eilėraštyje „Rūpintojėlis“ iškyla tradicinis, kanoninis Rūpintojėlio paveikslas:

Vieniems – tik stabas tu. Kiti vežiosis,
Puoš muziejus menu iš praeities.
O tu man simbolis kančios didžiosios,
Prisikėlimo, įveiktos mirties.
(Miškinis 1991, 212)

Lyrinis subjektas išsako savo poziciją, kad Rūpintojėlis jam – kančios simbolis. Lyrinis subjektas išvysta tarsi viziją, be to, svarbi ir lyrinio „aš“ situacija, jis skaičiuoja paskutines gyvenimo dienas, tačiau pamatytas vaizdas priligsta stebuklui:

Ir štai išvystu aš stebuklą didį,

⁹⁸ Žiūrėti priedus nr. 11 ir nr. 12.

⁹⁹ „Alyvų daržely“, *Liturginis giesmynas*, parengė Kazimieras Senkus, Vilkaviškio vyskupijos kurija, 1993, p. 163.

¹⁰⁰ „Miršta ant kryžiaus“, *ibid.*, p. 182.

¹⁰¹ Gabija Surdokaitė, „Rūpintojėlio kultas Lietuvoje“, *Acta Academiae artium Vilnensis*. Dailė. 2008, t. 51, p. 156.

¹⁰² *Krikščioniškosios ikonografijos žodynas*, op. cit., p. 275.

Kai jau gyvent man liko tiek mažai:
Tau ant gražios galvos erškėčiai žydi,
O veidu rieda ašarų lašai...

(Miškinis 213)

Netikėta tai, kad Rūpintojėliui ant galvos – žydintys erškėčiai, o skruostais rieda ašaros. Žiedai – tai grožis, palaima, todėl eilėraščio kalbančiajam toks vaizdas prilygsta didžiam stebuklui. Galima teigti, kad tai viso lyrinio kalbėjimo kulminacija, Rūpintojėlis – Kristus atgyja lyrinio subjekto akyse, kalbasi su juo:

– Ko tu verki, žiūrėdams į pasaulį,[...]
– Verkiu, kad mirdamas neverktum tujai
Bei milijonai kaip ir tu kitų –
Visų pažemintųjų, nuskriaustųjų
Visuos žemynuose visų tautų.

(Miškinis 213)

Nors visame eilėraštyje žydintis erškėtis paminėtas tik kartą, tačiau tampa įtaigia poetine priemone, sukelia lyrinio kalbėjimo kulminaciją, taip pat yra ir neatsiejamas Rūpintojėlio portreto atributas.

Kito, kiek mažiau žinomo išeivijos poeto Jono Plankio-Snaigės eilėraštyje „Rūpintojėlis“, taip pat kuriamas Rūpintojėlio portretas, iškyla tradicinės reikšmės: Rūpintojėlis yra susimąstymo, rūpesčio, kančios simbolis:

Saulėlydžių mirazų
Į auksą nemainysi.
Kodėl, Rūpintojėli,
Tau ašaros akyse?

(Jonas Plankis-Snaigė 2010, 111)

Eilėraščio poetika primena liaudies dainas. Reikia atkreipti dėmesį ir į tai, kad erškėtis kaip Rūpintojėlio atributas nefigūruoja, jį pakeičia rožės:

Sesutės rožėm puošia,
Bučiuoja broliai kojas.
Kodėl, Rūpintojėli,
Kodėl susidūmojęs?

(Jonas Plankis-Snaigė 111)

Akcentuotinas ir iš folklorinės tradicijos ateinantis Rūpintojėlio kultas: sesutės puošia Rūpintojėlį ne paprastomis gėlėmis, bet rožėmis – pačiomis gražiausiomis, broliai – bučiuoja kojas, taip išreikšdami pagarbą. Čia atsiskleidžia ir dar viena rožės funkcija – šventųjų skulptūrėlių, koplytėlių, paveikslų puošybos elementas.

Turiningas yra Algimanto Mackaus eilėraštis „Erškėtis, įaugęs vaikystėn“. Pavadinimas iškelia vaikystės temą, kuri, kaip galima spėti iš pavadinimo, eilėraščio kalbančiajam nebuvo labai šviesus laikas. Pavadinime paminėtas erškėtis suponuoja skausmą, liūdesį, o tai sustiprina ir dalyvis „įaugęs“. Pirmoje strofoje lyrinis subjektas tarsi kalba kitam asmeniui, esančiam šalia jo: „Jeigu

negrižčiau – išsiskirkime kaip geri bičiuliai; / palik man paskutinės vasaros žymes“ (Mackus 1991, 46). Ryški išėjimo nuotaika, gal ir mirties nuojauta, lyrinis subjektas laiką įvardija kaip paskutinę vasarą. Paskutinės vasaros žymės, kurių prašo lyrinis subjektas – iki raudonumo įkaitinta vynuogė ir kraujuojantis krūmas. Vynuogės, vynuogynas – reikšminga Jėzaus paveikslo dalis: „Jėzus savo mokyme vynuogynui suteikė tą pačią reikšmę: tai Dievo tauta, kuri yra krikščionybės apaštalu darbo laukas“¹⁰³. Raudona vynuogė ir kraujuojantis krūmas (sąsaja su raudonais erškėčio žiedais) simbolizuoja Kristaus kraują, lyrinio subjekto įvardijama gyslota ranka irgi sustiprina kančios, asketiškumo, skausmo semantiką. Antroje strofoje lyrinis subjektas kalba apie tai, ką jis galėtų palikti menamam pašnekovui: „Aš Tau nedaug ką galėsiu palikti atminimui: / trapias žiemos mėnesio žymes – tirpstantį kovo sniegą,“ (Mackus 46). Išskylantis skausmingas vaikystės prisiminimas – verkimas ir pirmoji religinė patirtis išryškina lyrinio subjekto santykį su Kristumi: „kuris Tau primintų mano verkimą, / kai lydėdamas mane į ten, kur nėra Tavęs, / palikai man aštrų savo karūnos erškėtį“ (Mackus 46). Karūnos erškėtis – dar aiškesnė nuoroda į Kristų. Lyrinis subjektas reflektuoja vaikystėje į atmintį įstrigusį kenčiančio Kristaus vaizdinį. Lyrinio subjekto ir Kristaus santykis artimas, kalbantysis Kristų vadina bičiuliu, kreipiasi asmeniniais įvardžiais, bet tuo pačiu santykis ir pagarbus, įvardžiai parašyti didžiąja raide: „Ar Tu sugrįši kaip tolimų kontinentų svečias / ir priimsi iš manęs paskutinį ženklą mano prisiminimui? – / Tavo paliktą karūnos erškėtį? / Tada mes išsiskirsime kaip geri bičiuliai, / kurie daugiau nesusitiks šito liūdesio žemėj“ (Mackus 46). Atsisveikinimas čia traktuotinas kaip Dievo netektis, tikėjimo praradimas, su viltimi jį susigrąžinti (gali būti siejama su bežemių idėjomis ir išėivijos situacija). Kaip matyti šiame eilėraštyje erškėtis yra vienas pagrindinių motyvų, galima teigti, kad tai ir Kristaus vardo sinonimas, jo personifikacija, nes Kristus, kaip toks, eilėraštyje neminimas. Tematologiniu aspektu Mackaus eilėraštis įdomus tuo, kad klajojantis erškėčio, kaip Kristaus kančios, paties Kristaus asmens ženklas, eilėraštyje plėtojamas individualios lyrinio subjekto patirties lauke, drauge išlaikant ir tipiškus skausmo, kentėjimo motyvus.

Panašus lyrinio subjekto santykis su Kristumi yra ir Jono Juškaičio eilėraščiuose. Viename iš jų lyrinis subjektas apmąsto savo gyvenimą nuo vaikystės iki dabarties: „Vaikystei džiūgavo vargonai, / Velykos sudavė varpu, / Lyg pempėms klykt, vilnims geltonai / Žvilgėt, kai želmieniui žvarbu“ (Juškaitis 1994, 13). Trečioje strofoje iškyla Kristaus ir erškėčio motyvas: „Bet ko aš neimu, aš skirstaus, / Nors pats į žemę panašus: / Renku sumindomus nuo Kristaus / Erškėčių varvančius lašus“ (Juškaitis 13). Meniška ir svarbi yra nuo erškėčių varvančių lašų metafora, kuri gali reikšti ir Kristaus kraują, bei prakaitą. Kalbantysis išreiškia atsidavimą Kristui, kartu ir jo paties gyvenimas yra pilnas kančios. Erškėčio motyvas irgi išskleidžiamas per individo patirtį. Kitame

¹⁰³ *Krikščionybė: realijos ir legendos*, op. cit., p. 285.

eilėraštyje „Kryžius“ lyrinio subjekto santykis su Kristumi asmeniškias, į jį, kaip ir Mackaus eilėraštyje kreipiamasi asmeniniais įvardžiais: „Kad imtų savo – eitų / Paskui Tave, liepei Tu“ (Juškaitis 1994, 6). Erškėtis tekste iškyla kaip Kristaus kraujo, jo kančios ženklas: „Kad kraujas nuo erškėčių / Tamsaus vainiko Tau / Šviesus į ranką krinta...“ (Juškaitis 6). Kristus – visų nukankintųjų globėjas: „Prie tų visų, kiek tų / Už tiesą nukankinta, / Kančia priglasi Tu“ (Juškaitis 6). Bendrareliginį, kolektyvinį jausmą keičia individuali patirtis, lyrinis subjektas reflektuoja savo išgyvenimus: „Kada į vargo žievę / Kaip kirminas guluos, / Jaučiu: esi Tu, Dieve, / Jau vien kančioms“ (Juškaitis 6). Lyrinis subjektas lyg Kristaus pasiuntinys žemėje, stato kenčiantiems kryžių: „Tiek nekaltų palinko / Prie žemės, bet paminklo / Statyt nieks nesiryžo.../ Žegnojuos – Tavo šį / Jiems pastatau aš kryžių: / Ant jo šviesa graži“ (Juškaitis 6).

Kristaus motyvas ryškus ir Bernardo Brazdžionio kūryboje. Keliuose eilėraščiuose yra ir krikščioniškosios semantikos gėlių motyvų, kurie sudaro reikšmingus semantinius branduolius. Tokie gėlių motyvai nėra atsitiktiniai, jie kuria Kristaus paveikslą, kai kur iškyla ir apskritai kaip Kristaus buvimo, kalbėjimo, jo veiklos rezultatas. Tai gali būti siejama ir su Brazdžionio kūrybinio pasaulio ypatybėmis: „B. Brazdžionio eilėraščių žmogų persmelkia ypatingas Dievo imanentiškumo potyris. Dievą galima jausti ne tik bažnyčioje, bet ir kiekvienoje gamtos dalelėje, žmogaus sieloje“¹⁰⁴. Eilėraštyje „Dialogas“ – Kristaus ir Žmogaus komunikacija. Eilėraščio kalbantysis – žmogus, kurio siela mirštanti ir pasiklydusi:

Kristus:

Tavo sielą radau tartum paukštę mirštant
Ant akmens be vandens šio rudens sausroje
(Brazdžionis 1989, 447)

Kristus išgelbėja žmogaus sielą, o svarbiu akcentu čia tampa lelijos motyvas:

Žmogus:

Tavo džiaugsmą radau, kai žvelgiau į leliją,
Kai klausiau, ką kalbi kurtiniam, nebyliam, –
Ir sausros vidury Tavo meile man lijo
Ir tamsa Tu švieteį mano žemės keliam.
(Brazdžionis 1989, 447)

Matydamas leliją lyrinis subjektas suvokia tikėjimo Kristumi džiaugsmą, jaučia jo buvimą. Galima teigti, kad lelija šiame Brazdžionio eilėraštyje iškyla kaip Kristaus ženklas, atnešantis tikėjimo pažinimo džiaugsmą. Panašios semantikos yra ir šie Brazdžionio eilėraščiai: „Argi ne tu“, „Paslapties giesmė“.

Eilėraštyje „Paslapties giesmė“ iš lyrinio subjekto kalbėjimo galima atpažinti Kristaus paveikslą. Nors tiesiogiai Kristus neįvardijamas, tačiau pavadinimas nukreipia į religinį turinį. Paslaptis asocijuojasi su tikėjimo paslaptimi, slėpiniu, giesmė – religinio pobūdžio muzikos

¹⁰⁴ Silvija Rakutienė, „Biblinės dramos ženklai ikiegzilinėje Bernardo Brazdžionio poezijoje“, *Soter*, nr. 15 2005, p. 223.

kūrinys. Paslapties retorika atsiskleidžia ir kalbančiojo žodžiuose: „[...] ir Tu, sidabro mėnesienos / neišskaityta Paslaptis“ (Brazdžionis 1989, 449). Trečiame eilėraščio posme kalbantysis artėja paslapties pažinimo link: „Neišskaitytas Tavo vardas / keliuos vidurnakčio žvaigždžių. / Tyliau! Aš jį širdy girdžiu“ (Brazdžionis 449). Paskutinėse eilėraščio eilutėse ir lelijos motyvas: „Aš jį giesmėj lelijos žiedo girdžiu. / Jį marių gelmės gieda, / Žaibų jis šviečia milijarduos“ (Brazdžionis 449). Lelijos žiedas tampa tarsi Kristaus ženklų eilėraščio kalbančiajam, poetiškai įvardijamas ir lelijos žydėjimas kaip giesmė.

Kitame Brazdžionio eilėraštyje „Teateina tavo karalystė“ Kristaus paveikslą papildo alyvų žiedai. Pirmame posme lyrinis „aš“ kalba apie Kristaus paieškas ir klajones pasaulyje, save prilygina Šv. Jonui: „Skelbdamas Tave kaip šventas Jonas, / Atėjau prie žydinčio Jordano – / Teka upė metų milijonus, / Teka mano dienos, Dieve mano...“ (Brazdžionis 436). Kitame posme emociingas kalbančiojo kreipimasis į Kristų: „O kur Tu, skaistus sūnau Betliejaus, / O kur Tu, alyvos žiede, Kristau?...“ (Brazdžionis 436). Vienas iš kreipinių į Kristų – alyvos žiedas. Pastebėtina, kad tai alyvų konkretizuota dalis – žiedas. Akcentuotina, „[k]ad Kristus meldėsi ir buvo suimtas Alyvų kalno papėdėje“¹⁰⁵. Su alyvų žiedais Kristus gali būti tapatinamas ir dėl jų spalvos reiškiančios atgailą¹⁰⁶. Šis eilėraštinis įdomus tuo, kad jame vienas iš Kristaus įvardijimų, kreipinių į jį yra alyvos žiedas.

Gėlių motyvus įprasmina ir šiuolaikinis poetas Leonardas Gutauskas. Trumpame, bet semantiškai talpiame eilėraštyje Kristaus paveikslas išskleidžiamas per gėlių motyvus:

Vandens lelijų žieduose keista šviesa švytėjo
Savom akim mačiau, kaip Jis tuo ežeru atėjo
Be dagių vainiko, be žaizdų
Kur buvo žaizdos, – rožės skleidėsi, žydėjo.
(Gutauskas 1996, 106)

Eilėraštinis kalbantysis regi vandeniu einantį Kristų, nors jis tiesiogiai ir neįvardintas, tačiau tai galima suprasti iš gėlių motyvų. Vandens lelijose atsispindi keista šviesa, kurianti nežemišką stebuklo atmosferą. Pagrindinį Kristaus ženklą – erškėčių vainiką keičia dagių vainikas. Kristaus kraujas ir žaizdos eilėraštyje metaforiškai virsta rožėmis. Čia galima sugrįžti prie anksčiau minėtos Umberto Eco išvalgos apie rožę kaip kankinystės simbolį. Kristaus kančios padarinys – žaizdos, poetiškai įvardijamos kaip gražiausios rožės. Sykiu toks įvardijimas sietinas ir su tautosaka, kur rožė ir kraujas yra laikomi mitinėmis ugnies išraiškomis, tai išsamiau aiškina Daiva Vaitkevičienė: „Rožės ir kraujo metaforos reprezentuoja analogišką mitinį ugnies turinį, todėl viena figūra nesunkiai gali transformuotis į kitą. Tai koreliuoja su kitokio pobūdžio transformacijomis,

¹⁰⁵ *Krikščionybė: realijos ir legendos*, op. cit., p. 20.

¹⁰⁶ *Ibid.*, p. 286.

pavyzdžiui, perėjimu iš gyvenimo į mirtį¹⁰⁷. Rožių ir kraujo sąsają Vaitkevičienė laiko metamorfoze, kuri įvyksta žmogui mirštant, kur buvo kraujas išdygsta rožės¹⁰⁸. Apibendrinant galima teigti, kad trumpame Gutausko eilėraštyje telpa gausus gėlių prasmų laukas. Viena vertus, vaizduojamas evangelijos personažas – Kristus, kurį įprasmina bibliniai lelijos ir ėjimo per vandenį motyvai, kita vertus, žaizdų virsmo rožėmis metafora ateina iš folklorinės tradicijos.

Iš pateiktų analizės pavyzdžių galima daryti išvadą, kad lietuvių poezijoje poetizuojant Kristų ryškiausias ir savo pozicijų neužleidžiantis yra erškėčio motyvas. Taip yra dėl to, kad šis motyvas turi seną tradiciją, ateinančią iš Šventojo Rašto. Kristaus kančios tematika išsiplečia iki individo patirties ir kančios, kurios ženklu ir tampa erškėtis. Šį motyvą kartais keičia ir rožės, kaip buvo matyti analizuojant Rūpintojėlio paveikslą Jono Plankio-Snaigės eilėraštyje. Paplitimu ir turtinga semantika erškėčiui nenusileidžia lelijos motyvas, kuris čia ryškiausiai atsiskleidė Brazdžionio eilėraščiuose, ypač eilėraštyje „Dialogas“, kur lelija eilėraščio subjektui yra Kristaus ženklas, padedantis pažinti tikėjimo paslaptį ir džiaugsmą. Nėra abejonės, kad toks šių motyvų paplitimas, kartojimasis yra nulemtas ne tik rašytinių tekstų, bet ir religinės dailės kūrinių, šiuo atveju svarbūs ir „Paskutiniojo teismo“ paveikslai su lelijomis.

¹⁰⁷ Daiva Vaitkevičienė, *Ugnies metaforos: Lietuvių ir latvių mitologijos studija*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001, p. 48.

¹⁰⁸ Daiva Vaitkevičienė, op. cit., p. 48.

V. KRIKŠČIONIŠKIEJI GĖLIŲ MOTYVAI ŠVENTUMO TOPIKOS KONTEKSTE

Šventumo topikos sąvoka yra labai plati, turinti nemažai apibrėžimų. Popiežiaus Benedikto XVI teigimu, „[š]ventumas pirmiausia yra Dievo savybė, nes tik Dievas yra absoliuti tiesa, gerumas, meilė, grožis, šviesa. Tad „pašventinti“ asmenį, reiškia padėti žmogui užmegzti ryšį su Dievu“¹⁰⁹. Pratęsiant popiežiaus Benedikto mintis, minėtini keli Dievo šventumo aspektai: „[d]ogminiame **mokyme apie Dievą** kalbant apie Dievo šventumą, pirmiausia pabrėžiamas begalinio iškilumo aspektas, jo *objektyvusis šventumas*, kurį kūriniui absoliučiai būtina garbinti, ir jo *subjektyvusis šventumas*, Dievui esant galutine bei aukščiausia visa ko, kas doroviška, norma [...]“¹¹⁰. Antai Tomas Akvinitis teigė: „Taip pat tiesiogiai Jis yra visuose padariniuose, kai Jis pats savaime yra esaties priežastis ir viską išsaugo, kad egzistuotų. Atsižvelgiant į šiuos betarpiškumo būdus, sakoma, kad Dievas visuose daiktuose yra savo esme, galia, buvimu“¹¹¹. Akviničio pastebėjimu, Dievas sukūrė visus daiktus panašius į save patį¹¹², todėl bet kurį daiktą esantį gamtoje, pasaulyje galima simboliškai suvokti kaip Dievo atvaizdą, jo savybes.

Gintaras Beresnevičius šventumą laiko „[a]ntgamtiškumo atspindžiu žmonėse, gamtoje, civilizacijos kūriniuose“¹¹³. Greta šventumo sąvokos dažnai iškyla ir šventybės kategorija. Mircea Eliade šventybę apibrėžia taip: „Šventybė – tai pasaulietiško priešybė. Religinas žmogus puikiai tą skirtumą jaučia, jau erdvė jam skyla į dvi dalis – šventąją ir pasaulietiškąją. Žmogus patiria šventybę, nes ji reiškiasi kaip kažkas visiškai skirtinga nuo to, kas pasaulietiška“¹¹⁴. Nors tiesiogiai šventumo topikos kontekste apie gėlių motyvus ir nekalbama, tačiau vis dėlto, jie yra susiję su šia kategorija tuo atžvilgiu, kad gali būti laikomi vienu iš šventumo raiškos būdų poezijoje. Tyrinėtoja Dalia Jakaitė, kalbėdama apie Marijos vaizdinį lietuvių poezijoje, akcentuoja ir kraštovaizdžio aspektą: „Nors ne visada suaugantys į kraštovaizdžio visumą, ikonografiniai simboliai bei archetipiniai vaizdiniai (saulė, lelija, mėnulis, dangus, žemė, šventovė ir kita) atsiveria kaip eilėraščių visumai reikšmingos vyksmo realijos“¹¹⁵. Reikia sutikti su tyrinėtojos pastaba ir pridurti, kad ne visada analizuojamuose eilėraščiuose gėlių motyvai yra pagrindinė dominantė, tačiau toks siauras tyrinėjamas aspektas leidžia juos nagrinėti ir kaip svarbią lyrinio vyksmo detalę.

¹⁰⁹ Benediktas XVI, „Ką reiškia šventumas“, [žiūrėta 2015-04-29]. Prieiga per internetą <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2010-05-06-benediktas-xvi-ka-reiskia-sventumas/44469>.

¹¹⁰ Herbert Vorgrimler, *Naujasis teologijos žodynas*, iš vokiečių k. vertė Gediminas Žukas, Kaunas: Katalikų interneto tarnyba, 2003, p. 139.

¹¹¹ Tomas Akvinitis, „Teologijos santrauka, arba trumpas teologijos išdėstymas Broliui Rainaldui“, *Filosofijos traktatų rinktinė*, iš lotynų k. vertė, įvadą ir paaiškinimus parašė Romanas Plečkaitis, Vilnius: Margi raštai, 2009, p. 314.

¹¹² *Ibid.*, 239.

¹¹³ Gintaras Beresnevičius, *Religijotyros žodynas: Pagrindinės sąvokos*, Vilnius: Tyto alba, 2003, p. 116.

¹¹⁴ Mircea Eliade, *Šventybė ir pasaulietiškas*, iš prancūzų k. vertė Petras Račius, Vilnius: Mintis, 1995, p. 9.

¹¹⁵ Dalia Jakaitė, „Dievo Motinos vaizdinys lietuvių poezijoje: mistikos ir kraštovaizdžio akiratis“, 2013, *Soter*, nr. 45, p. 73.

Vadovaujantis krikščioniškosios tradicijos samprata, kad Dievas yra visur, „Dievas yra visame kame ir visur, jis yra tas, nuo kurio neįmanoma pabėgti, kurio valdžia teikia istorijai kryptį ir nesibaigia prie mirusiųjų karalystės, neapimamos nei dangaus, nei žemės, ribų“¹¹⁶ ir kad, Dievo apraiškų gali būti įvairių, galima priėti prie hipotezės, kad šventumo ir paties Dievo apraiškos pasireiškia ir per gėlių motyvus. Tai aiškiai parodo ir tyrimui surinkti lietuvių poezijos šaltiniai, iš kurių susidaro atskira grupė eilėraščių, nepriskirtinų anksčiau analizuotoms temoms.

Šiame skyriuje analizuojami Brazdžionio „Argi ne tu“, „Mes mirsime kartu“, Juškaičio „[Mėlynos alyvos kybo]“, A. E. Puišytės „Sena maldaknygė Jurgeliškiuos“, Vaičiūnaitės „Baltoji lelija“, Reginos Liubertaitės „Angelų lelijos“. Tematologinis gėlių motyvų funkcionavimas šiuolaikinėje poezijoje analizuojamas remiantis poeto, Zigmo Gėlės premijos laureato, Augustino Dainio (g. 1972), tekstais.

Gėlių motyvų panorama ir toliau plėtojama ankstesniuose skyriuose jau analizuoto poeto Brazdžionio eilėraščiuose. Eilėraščio „Argi ne tu“ kalbantysis retoriniais klausimais kreipiasi į Dievą, kuriais išaukština jo didybę, gerumą, išmintį: „[...] Argi ne Tu sausus palaistai vynuogynus, / argi ne Tu giedot lakštingalą išmokei? Argi ne Tavo Išmintį regiu žvaigždynuos?“ (Brazdžionis 451). Eilėraštyje išskylantis lelijos motyvas įprasmina Dievo buvimą gamtos tvariniuose: „Argi ne tu laukų lelijoj rytą gyveni, / argi ne Tu jos žiedą tamsią naktį saugai?“ (Brazdžionis 451). Dievas eilėraščio kalbančiajam čia yra ir kūrėjas, ir saugotojas. Čia prisimintina ir anksčiau minėta Akviniečio mintis apie Dievo kūrinius, kurie yra panašūs į jį patį. Šia prasme reikšmingas ir dar vienas Brazdžionio eilėraštis „Mes mirsime kartu...“. Lyrinis „aš“ kalba kolektyvinio „mes“ vardu, jaučiamas dvasingumas ir ryšys su gamta, kurį atskleidžia ir lelijos motyvas: „Mes mirsime kartu, laukų lelijos žiede, / Kai vasara praeis, kai lietūs žemę siaus,“ (Brazdžionis 452). Lelijos motyvą galima traktuoti ir kaip dieviško ryšio su gamta įrodymą. Žmogus šiame pasaulyje tik svečias, o mirus, pasaulis nepasikeis. Tai galima pajusti iš pakylėto, bet tuo pačiu ir tarsi nusižeminusio lyrinio subjekto kalbėjimo: „Mes mirsime kartu, svety šios žemės paukšti, / Kursai giedojai man rasotais paryčiais, / [...] Ir liks toks pat šviesus šviesaus pasaulio veidas / Ir ta pati lemtis visų, kas gimsta čia...“ (Brazdžionis 452). Tokias lelijos motyvo variacijas Brazdžionio eilėraščiuose galima sieti su Šv. Pranciškaus Asyžiečio gamtos samprata, kurią plačiau aptaria Antanas Maceina: „Reikia gamtą ne tik apvaldyti, bet ir išklaudyti, nes ji iš tikro kalba ne savo pačios, bet Kūrėjo lūpomis: per ją kalba pats Dievas“¹¹⁷. Apibendrinant šių dviejų eilėraščių analizę čia galima grįžti ir prie anksčiau minėto Šventojo Rašto konteksto ir epizodo, kur lelijos iškyla kaip Dievo malonės, atsidavimo jam ženklas.

¹¹⁶ Herbert Vorgrimler, op. cit., p. 145–146.

¹¹⁷ Antanas Maceina, *Saulės giesmė*, Vilnius: Katalikų pasaulis, 1991, p. 25.

Kitas šią temą reprezentuojantis eilėraštis yra Juditos Vaičiūnaitės „Baltoji lelija“¹¹⁸. Eilėraštis pradedamas gėlės – baltos lelijos vaizdu:

Kvepi migloje
šventa lelija,
išaugusi
mirusių mano senelių sodyboj...
(Vaičiūnaitė 325)

Iškyla konkrečios erdvės vaizdas – sodyba, kuri atskleidžia lyrinio subjekto asmeninį, intymų santykį. Mirusių senelių sodyboje pražydusi lelija sukelia ypatingus prisiminimus, šventumo atmosferą kuria lelijos kvapas, migla ir tiesioginis įvardijimas „šventa lelija“. Akcentuojama, kad lelija skaisčiausia gėlė, auganti nuo senų senovės, taip sustiprinant jos sakralumą, archetipiškumą. Lelijos santykis su šventumo topika ryškus trečioje strofoje, kur minimi ir lietuvių kultūroje labai svarbūs mediniai šventieji, juk lelija ne vien Marijos, bet ir kitų šventųjų atributas:

Klevų ūksmėje,
kapų tankmėje,
medinių šventųjų delnuos
tu gyva ir bekūnė...
(Vaičiūnaitė 325)

Svarbus vaidmuo tenka ir vaizduojamai erdvei – klevų ūksmė (pavėsis), kapų tankmė išskyla tarsi mirties pranašai. Lelija čia suasmeninta, į ją kreipiamasi kaip į gyvą būtybę, kartu išreiškiama ir opozicija – gyva ir bekūnė, lelija kaip kažkas gyvo ir matomo, ir lelija, kaip bekūnė dvasia. Šis eilėraštis dar įdomus tuo, kad supina dvi lelijos motyvo reikšmes. Viena iš jų yra artimesnė krikščioniškajai tradicijai, kurią rodo ankstesnė citata, kita yra ateinanti iš tautosakos, kurią atskleidžia paminėtos skrynios ir meilės dainos:

Iš skrynių senų,
iš meilės dainų
tave dovanojo
nebuvelei savo anūkei...
(Vaičiūnaitė 325)

Paskutinėje strofoje vėl išryškėja eilėraščio kalbančiosios asmeninė patirtis, senelių prisiminimas, kurio centre – lelijos žiedas, kalbančiajai primenantis apie tikėjimą ir šventumą, apie savo šaknis ir tradicijas. Lelijos motyvas čia išskyla kaip mitinis vaizdinys, jungiantis praeitį, šventųjų kultą, kartu ir lyrinio subjekto asmeninį patyrimą.

Įdomių krikščioniškųjų gėlių interpretacijų yra Juškaičio, Puišytės eilėraščiuose. Juškaičio eilėraštyje akcentuojamos alyvos ir neužmirštuolės, svarbią prasmę įgyja mėlyna spalva: „Mėlynos

¹¹⁸ Įdomu tai, kad yra ir kitas poetės Vaičiūnaitės eilėraštis „Raudonoji lelija“, savo semantika visiškai priešingas šiam eilėraščiui, kas padaro lelijos motyvo reikšmę dviprasmišką, panašiai, kaip ir rožės, tačiau tai nėra taip ryšku, kaip pastarosios gėlės.

alyvos kybo / Po neužmirštuolių pievutes. Dideliam tylėjime nakties / Tartum lašas šviečianti sodyba“ (Juškaitis 1994, 276). Neužmirštuolės dėl savo mėlynos spalvos ir paprastumo irgi gali būti tapatinamos su kuklumu, tyrumu. Jaučiama laikinumo, pabaigos nuotaika, eilėraščio lyrinis subjektas išsako tarsi lūkestį išeiti iš šios žemės: „Ne puikion šalin, o ten patekti... / Su kvapu alyvos prabanguos / Ten daiktams be prabangos / Su spalva neužmirštuolės“ (Juškaitis 276). Aprašomoje vietoje nėra prabangos, yra tik kuklumas ir ramybė, kurią simbolizuoja neužmirštuolės, galima daryti prielaidą, kad eilėraščio subjektas čia kalba ir apie rojų. Lyrinis subjektas jaučia vienatvę, skausmą, kurį atskleidžia „erškėčiuojantis dangus“: „Šlamesiai nugrimztant į miegus / Kalbintų – ko vieną širdį plakti / Pasilikdavo žvaigždėm per naktį / Erškėčiuodamas dangus“ (Juškaitis 276). Eilėraštyje sugretinamos žydinčios alyvos ir neužmirštuolės, išryškinant mėlynos spalvos semantiką, kuri simbolizuoja tyrumą, rojų.

Puišytės eilėraštis „Sena maldaknygė Jurgeliškiuos“ – dar vienas pavyzdys, kaip gėlių motyvai gali išreikšti šventumo topiką individualios lyrinio subjekto patirties lauke. Eilėraštyje greta sakralių elementų, tokių kaip malda, maldaknygė, kryžius, psalmės, minimos ir gėlės: „Dvelksmas rūtų ir lelijų / Iš maldaknygės senos - / Spinduliais į sielą lyja, / Kai maldoj vilties semiuos“ (Puišytė 1995, 18). Iš senos maldaknygės sklindantis sudžiovintų gėlių kvapas sukelia eilėraščio kalbančiajai ypatingus išgyvenimus, primena jaunystę, vaikystę, dabartyje to nebėra, todėl kalbančioji skausmingai atsiliepia apie dabartį: „Plyti plynių horizontas. / Kas dar tikro čia yra? - / Iškapotas kryžius šventas / Ties buitim šia netvaria“ (Puišytė 18). Paskutinė eilėraščio strofa visiškai priešinga pirmajai, viltį, pakylėtumą, keičia liūdesys: „Čia nei rūtų, nei lelijų. / Tik maldaknygė mamos - / Ašarom jos apsiliejus.../ Psalmių žodžiais ramiuos“ (Puišytė 18). Įdomu tai, kad eilėraštyje akcentuojamas gėlių kvapas, dvelksmas sukeliantis šventumo jausmą eilėraščio kalbančiajai, panašiai kaip ir Vaičiūnaitės eilėraštyje, kur kalbančioji nostalgiskai kalba apie senelius, jų sodybą, o Puišytės lyrinis subjektas apie mamą.

Įdomus savo semantika yra Reginos Liubertaitės eilėraštis „Angelų lelijos“. Eilėraštis atsiskleidžia kaip poetinis regėjimas, vizija, kalbanti balto angelo lūpomis: „Kai sužiūra tamsa į priblėsusius langus, / Kai šikšnosparnis šnarina mingančią tylą, / Nusileidžia į žemę baltas rudenio angelas / Ir lyg apverktas pranašas tyliai prabyla.“¹¹⁹. Jaučiama laiko tėkmės, pabaigos nuotaika: „Apie medžių kasmet vis storėjančią rievę / Ir mintis, kurios sklendo ar tyli nurimusios. / Atminty dega dienos, jų aistringas pavėsis, / Užmaršty supas žlugtas baltos debesijos“¹²⁰. Balto angelo motyvas neša viltį ir atsinaujinimą, kurį išreiškia lelijos: „Baltas rudenio angelas šaukia lelijas /

¹¹⁹ Regina Liubertaitė „Angelų lelijos“, [žiūrėta 2015-04-20]. Prieiga per internetą http://www.vydija.lt/kurejai_kuryba/Pranciska_Regina/Pranciska_eiler1.htm.

¹²⁰ Ibid.

Atsibudus viltingai antrąkart sužydėti¹²¹. Rudeninę gamtą aplanko palaima: „Gęsta saulės plėnėtos padangių žarijos, / Diržta rudenio norai į žemę įliję randėti. / Danguje skleidžias angelo baltos lelijos,¹²². Pažymėtina, kad krikščioniškoje tradicijoje angelo ir lelijos semantika yra neatsiejama, lelijos – rojaus gėlės, angelas – Dievo pasiuntinys, angelai dažnai vaizduojami su lelijomis. Čia galima sugrįžti prie anksčiau aptartos ikonografinės tradicijos, kur viename iš Apreiškimo scenos variantų Arkangelas Gabrielius laiko rankose lelijas ir teikia jas Marijai, kituose variantuose lelijas rankose laiko Marija arba jos pamerktos vazoje greta angelo.

Autentiškumo ir poetinio išskirtinumo nestinga šiuolaikinio poeto ir filosofo, Augustino Dainio poezijos krikščioniškiesiems lelijos ir rožės motyvams. Galima pažymėti, kad apskritai Dainio poezijos knygoje *Akys girdi sielagėlę* (2013) gėlės užima išskirtinę vietą, yra poetinio pasaulėvaizdžio dalis: „Švelnių, subtilių spalvų paletė (rausva, sidabrinė, žydra, violetinė) dažnai aprašoma ne tiesiogiai (ir tiesiogiai), o išryškėja per matomas gėles. A. Dainio poezijoje išvysime tulpių, rododendrų (juos ypač mėgsta), erškėtrožių, našlaičių, vandens lelijų, paprastų lelijų, pievos gėlių¹²³. Poeto eilėraščiai persmelkti krikščioniško mąstymo, simbolikos, o lelijos motyvas šio poeto kūryboje yra itin ryškus. Dainio tekstuose lelijos atskleidžia visą Dievo kūriniją, įprasmina Dievo egzistavimą, pasaulio šventumą, lelija tampa dieviško gėrio ir grožio įkūnytoja.

Įdomus ir savitas lelijos reikšmių spektras atsiskleidžia eilėraštyje „Vandens lelijos“. Svarbi čia ne tik lelijos, bet ir vandens simbolika, juk vanduo yra gyvybės simbolis, šaltinis, ypač svarbus krikščionybėje: „Apsivalymo ir dvasinio atgimimo simbolis, naudojamas daugelyje bažnyčios apeigų, susijusių su atsinaujinimu“¹²⁴. Galima teigti, kad vanduo paryškina ir lelijos reikšmę, lelijos ir vanduo atneša lyriniam subjektui dvasios ir tikėjimo atsinaujinimą. Lelijos motyvas šiame eilėraštyje sustabdo laiką: „Virš vandens lelijos žiedo pakibo laumžirgis / ir laikas baigėsi“ (Dainys 2013, 31). Sustojusi akimirka atneša kalbančiajam gilų susimąstymą, ramybę: „Ežeras. Valtis plūduriuoja prie nendryno / ties upelio delta. Vandens lelijos: geltoni grožio sprogimai virš tamsaus lyg kava vandens“ (Dainys 31). Lelijų spalva – geltona, supriešinama su tamsia vandens spalva, tarsi pirmapradė šviesos ir tamsos priešprieša. Dėl geltonos lelijų spalvos galima daryti prielaidą, kad čia kalbama ir apie lūgnes, kurios dažnai vadinamos ir vandens lelijomis. Gali pasirodyti problemiška, nes vandens lelijos skiriasi nuo krikščioniškoje tradicijoje paplitusių lelijų, tačiau dėl panašumo galima gretinti ir su lotosu: „Lotosas vienas iš seniausių simbolių, pasirodžiusių Azijos mene, simbolizuoja pasaulio sukūrimą ir tyrumą“¹²⁵. Šia problematiką aptaria tyrinėtojas Derekas

¹²¹ Regina Liubertaitė, op. cit.

¹²² Ibid.

¹²³ Modesta Jurgaitytė, „Sofijos mokinio išvedžiojimai tikintis stebuklo“, [žiūrėta 2015-01-20]. Prieiga per internetą <http://literaturairmenas.lt/2014-06-06-nr-3477/1810-knygos/2849-modesta-jurgaityte-sofijos-mokinio-isvedziojimai-tikintis-stebuklo>.

¹²⁴ *Krikščionybė: realijos ir legendos*, op. cit., p. 276.

¹²⁵ Miranda Bruce-Mitford, *Ženkilai ir simboliai*, iš anglų k. vertė Diana Bučiūtė, Vilnius: Alma littera, 2005, p. 52.

Sudermanas straipsnyje „Kuklumas ar puikumas? Lotosas vs lelija giesmėse“. Analizuodamas garsiąsias „Giemų giesmės“ eilutes („Aš Šarono gėlė, slėnių lelija“) autorius remiasi egiptietiška žodžio etimologija, senovės Egipto meilės dainomis ir teigia, kad „[l]otosas tinkamesnis tiek gramatiniu, tiek interpretaciniu pagrindu“¹²⁶.

Šiuo atveju vandens lelijos ir Dainio poetiniame pasaulyje įgauna sakralią prasmę, kuri atsiskleidžia eilėraščio tekste. Tokį pasirinkimą iš dalies savo esė aiškina ir pats autorius: „Poetų Dievas paremtas pasaulio žavesio ir šventumo išgyvenimu teogoninėje vietovėje, anapus metafizinių teorijų ir religinių dogmų. Šis Dievas yra dieviškumas anapus Dievo duoties, kai, pavyzdžiui,irstydamasis valtimi ežere poetas pamato žydinčias vandens lelijas – šios jį įkvepia ir jis parašo eilėrašį apie jas kaip Kūrėjo pėdsaką kūrinijoje“¹²⁷. Autorius atsiriboja nuo religinių dogmų ir kuria savo šventąjį pasaulėvaizdį.

Grįžtant prie eilėraščio analizės reikia pasakyti, kad [g]eltona spalva irgi nenutolsta nuo krikščioniškosios semantikos: „Geltona spalva siejama su auksu, šviesa ir saule. [...] ja, kaip ir auksu, tapomos aureolės [...]“¹²⁸. Dievo kūrinija yra tobula, lelijos motyvas čia tampa Dievo pėdsaku gamtoje, lelijos eilėraščio kalbančiajam įkvepia tikėjimą, įmena Dievo paslaptį: „Blausaus, bet švytinčio / aukso pumpurai man seka bežodę pasaką / apie iš naujo atrastą prarastą rojų“ (Dainys 31). Lelijos motyvas ne tik atskleidžia Dievo esatį, bet ir išryškina paties lyrinio subjekto ryšį su tikėjimu: „Gamtos / išmintis, atvirkščias Dangus, priglaudžia / mano lietuvišką sielą, kuri skaudžiai / išgyvena plyšį tarp kūrinijos ir Dievo“ (Dainys 31). Lelijos šiame eilėraštyje iškyla ne tik kaip tapybiško peizažo dalis, ar estetinis vaizdas, bet yra įgijusios ir sakralumo reikšmę, nukreipia lyrinio subjekto mąstymą tikėjimo linkme, kreipia filosofinio diskurso link, kuris ryškiai atsiskleidžia kitame Dainio tekste.

Skambus eilėraščio pavadinimas „Vandens lelijos žydi, vadinasi, Dievas egzistuoja“ vienu sakiniu nusako pagrindinę eilėraščio mintį ir išplečia lelijos motyvo semantinį lauką: lelijos – Dievo egzistencijos įrodymas. Šis ryšys eilėraštyje išskleidžiamas per individualią lyrinio subjekto patirtį. Lelijos motyvas eilėraštyje yra pagrindinis semantinis elementas, iš kurio iškyla ir kitos reikšmės. Eilėraštis pradedamas estetišku, idilišku, įkvepiančiu gamtos vaizdu: „Saulės spinduliai krinta ant ežero vandens – / tai Didžiojo Pasaulio Tapytojo teptuko potėpiai liejasi aukso dažais ant pasaulio / prozos drobės, kurdami besitęsiantį poetinį įvykį“ (Dainys 189). Neįprastas ir originalus Dievo įvardijimas Didžiuoju Pasaulio Tapytoju, taip poetiškai pabrėžiant Dievo, kaip kūrėjo paskirtį. Regimas, apčiuopiamas lelijos žiedas prilyginamas poetiniam įvykiui: „Pažvelgęs į vandens lelijos

¹²⁶ Derek Suderman, „Modest or Magnificent? Lotus versus Lily in Canticles“, [žiūrėta 2014-11-28]. Prieiga per internetą <<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=18&sid=d4173f95-61eb-4876-9f17-c7e77d7e76cb%40sessionmgr4002&hid=4109>>, p. 42, 43. Iš anglų k. versta darbo autorės.

¹²⁷ Augustinas Dainys, „Religijos, metafizikos ir poetų Dievas“, *Šiaurės Atėnai*, [žiūrėta 2015-05-11]. Prieiga per internetą <http://www.satennai.lt/2015/05/08/religijos-metafizikos-ir-poetu-dievas/>.

¹²⁸ *Krikščioniškosios ikonografijos žodynas*, op. cit., p. 80.

akinamai baltą žiedą, / išsiskleidusį tarp žalių ovalo formos lapų, nustembu, / kai pasaulio prozos knyga virsta poetinių įvykių vietoje“ (Dainys 189). Gamta alsuoja šventumu, gamtoje lyrinis subjektas iš naujo atranda tikėjimą ir Dievą: „Ir visos mano piligrimo kelionės ieškant Dievo / nusidriekia prie ežero kranto, kur prirakinta valtis,“ (Dainys 189). Stebėdamas lelijos žiedą kalbantysis suvokia Dievo buvimą visur: „švystelėjus grožio blyksniui, galiu pamaldžiai ištarti:/ vandens lelijos žydi, vadinasi, Dievas egzistuoja“ (Dainys 189). Lelijos motyvą galima traktuoti kaip Dievo pasiuntinį žemėje, žydinti lelija – Dievo žinios nešėja, jo buvimo įrodymas. Trečioje eilėraščio strofoje lyrinis subjektas medituoja religijos, tikėjimo esmę, o lelijos tampa netikėtu dvi religijas – pagonybę ir krikščionybę jungiančiu, vienijančiu motyvu: „Baltas žiedas plūduriuoja vandenyje tarsi žalčio karūna, / ir mano baltiškų protėvių praeities tradicija susilieja / su krikščioniška įskiepa [...]“ (Dainys 189). Toliau – lyrinio subjekto pozicija, kalbantysis patvirtina, kad yra krikščionis: „[...] rašau kaip krikščionis, / kuriam gamta šventa, / ir mano meditacijų bei maldų / koplyčia yra ežero įlanka [...]“ (Dainys 189). Lyrinis subjektas apimtas šventumo jausmo sklindančio iš lelijų, kurį galima justi iš pakylėto kalbėjimo: „[...] tarp vandens lelijų žiedų, kurių šventiku pasijutau / besiirstantis valtimi, gamtai apsunkus šventumu“ (Dainys 189). Paskutinė eilėraščio strofa tarsi viso buvusio kalbėjimo apibendrinimas, apmąstymas: „Grožio nepakartojami blyksniai, dovanoti gamtos būtybių, / yra Dievo pėdsakai, kuriais aš seku kaip pėdsekys šuo, / Į tą patį šaltinį, iš kurio sėmė visi žmonijos įžvalgiausieji [...]“ (Dainys 190). Lelijos motyvas išreiškia ne tik Dievo egzistenciją, bet yra ir amžino grožio ir gėrio simbolis, kreipiantis lyrinio subjekto kalbėjimą filosofinių svarstymų link: „[...]iškėlė tą patį amžiną klausimą: „Kodėl veikia yra kas nors, / o ne niekas?, savo įžvalgų, pajautų ir įkvėpimo dėka / nuvesti į be šešėlių švytinčią esybės pradžių pradžių“ (Dainys 190). Lelijos motyvas šiame tekste į visumą jungia krikščioniškąjį, filosofinį, estetinį diskursus. Visų pirma, lelijos yra Dievo apraiška gamtoje, žemėje, jos yra šventumo skleidėjos, įkvepiančios lyrinį subjektą mąstyti ir ieškoti Dievo, atrasti šventus dalykus paprastume, gamtoje. Kaip teigia Dainys, Dievas poetui pasirodo „[p]er kokį nors teogoninės vietovės daiktą (krūmą ar vandens leliją), per kurį žmogus ir patiria dieviškumą, šventumą“¹²⁹. Kita vertus, lelijos atsiskleidžia ir kaip filosofinis simbolis, skatinantis mąstyti apie amžinus filosofų klausimus – gėrio ir grožio prigimtį. Be to, svarbi yra ir poetika – autentiški palyginimai – „geltoni grožio sprogimai“, „baltas žiedas tarsi žalčio karūna“, „švytinčio aukso pumpurai“. Lelijos motyvas įprasmina estetinį vaizdą, formuoja poetinę mintį. Tiek semantiškai, tiek struktūriškai, lelijos yra pagrindinis motyvas šiame tekste, tarsi iš atskirų pastraipų sudėliotame eilėraštyje, kiekvienoje iš jų „kontempliuojant“ lelijos žiedą.

¹²⁹ Augustinas Dainys, „Religijos, metafizikos ir poetų Dievas“, op. cit.

Reikia pasakyti, kad turtingame Dainio eilėraščių pasaulyje, be minėtų lelijų, dar yra ryškus ir rožės motyvas, atsiskleidžiantis įdomiomis prasmėmis eilėraščių cikle „Rožė, vėjas ir bedugnė“. Simboliškas eilėraščio pavadinimas susidedantis iš trijų dėmenų, eilėraštyje įvardijamas kaip šventoji trejybė: „Šventoji trejybė – rožė, vėjas ir bedugnė / pripildo sielą tyro ir pamaldaus virpulio“ (Dainys 148). Toks įvardijimas kelia asociacijas su švenčiausiąja trejybe: Dievas tėvas, Dievas sūnus ir Dievas šventoji dvasia. Tačiau visi eilėraštyje paminėti objektai krikščionybės tradicijoje turi savo reikšmes. Anksčiau buvo užsiminta apie rožę kaip Mergelės Marijos metaforą, dar galima pridurti, kad rožė kartais simbolizuoja kančią ir kraują, yra kankinių gėlė¹³⁰. Vėjo reikšmė krikščioniškoje simbolikoje apibrėžiama taip: „Pirmasis Biblijos vėjas, paminėtas antroje Pradžios knygos eilutėje, yra „dvasia iš Dievo“, kuri „dvelkė viršum vandenių“. Hebrajiškas žodis *ruach* reiškia kvėpavimą ir vėją, taip pat ir abstraktesnę „dvasią““¹³¹. Bedugnė simbolizuoja pragarą: „Graikiškas žodis *abyssos* reiškia apokalipsės bedugnę, tą, kuri minima Apreiškime Jonui. Bedugnės viduryje buvo ugnies ežeras, kuriame degė Dievo priešai: sukilę, amžiną pasmerkimą užsitraukę nusidėjėliai. Tai pragaro sinonimas“¹³². Trumpai apibrėžus visus tris simbolius, iš dalies galima juos palyginti su Dainio eilėraščiu, išryškinti bendras sąsajas: „Vėjas pučia virš laukų ir neša prisikėlimo dvasią, / bedugnė švyti Dievo neišmatuojamumu, o rožė, auganti ant dešiniojo bedugnės krašto, parodo, / prisilietimo prie grožio prasmę, kuris taip pat / yra tiesa ir gėris“ (Dainys 148). Pasaulis lyriniam subjektui telpa į šiuos tris simbolius, jų vienovė atneša harmoniją. Vėjas reiškia permainas, taip pat asocijuojasi su Dievu, atgimimu, bedugnę lyrinis subjektas traktuoja kaip kažką neišmatuojamo ir nepažinaus, bedugnė čia nėra tiesiogiai suvokiama kaip pragaras, rožė, auganti ant bedugnės krašto, parodo, kad ne viskas yra tamsu ir juoda, įprasmina gėrį ir grožį. Kitame ciklo eilėraštyje rožė lyginama su Dievo palytėjimu, tikėjimo įskiepijimu: „[...] kad iš Dvasios gimęs daigas, subrendęs iš pasėtos į žmogaus sielą Dievo sėklos, pražystų spalvingiausia / ir kvapniausia rože, kuri, pasiekusi savo grožio / ir brandos viršūnę, bus nuskinta Didžiojo Sodininko“ (Dainys 150). Dievas metaforiškai įvardijamas Didžiuoju Sodininku, auginančiu pasaulį – sodą, kurio gražiausias kūrinys yra rožė.

Gėlių motyvai Dainio eilėraščiuose funkcionuoja ne tik kaip sakralumo, konkrečiau – gamtos sakralumo reiškėjai, bet tampa ir filosofinėmis kategorijomis, atskleidžiančiomis gėrio, grožio, tikėjimo Dievu esmę, yra lyrinio subjektų meditacijos ir kontempliacijų objektai.

Apibendrinant galima pastebėti, kad tematinė krikščioniškųjų gėlių motyvų panorama gana plati. Kaip buvo minėta, šventumas visų pirma yra Dievo savybė, o paties šventumo apraiškų gali būti įvairių. Šiuo atveju poezijoje tai atsiskleidžia per gėlių motyvus. Vienais atvejais svarbus yra

¹³⁰ Umberto Eco, op. cit., p. 82.

¹³¹ *Literatūros simbolių žodynas*, op. cit., p. 303–304.

¹³² *Krikščionybė: realijos ir legendos*, op. cit., p. 45.

pats gėlės vaizdas, jos kvapas, inspiruojantis lyrinių subjektų prisiminimus, apmąstymus, emocijas. Kitais atvejais, pavyzdžiui, Brazdžionio eilėraščiuose, lelija – atsidavimo Dievui, jo malonės metafora, yra artima jau minėtam Šventojo Rašto epizodui apie lelijas. Gėlių motyvų reikšmės, transformacijos šventumo topikos kontekste lemia ir individualūs kūrybos bruožai, kaip yra Dainio atveju.

VI. KRIKŠČIONIŠKIEJI GĖLIŲ MOTYVAI IR ŠABLONIŠKUMO

PROBLEMA

Šio darbo įvade buvo minėta, kad meninės vertės kriterijus nebuvo tekstų pasirinkimą nulėmęs veiksnys tuo atžvilgiu, kad siekiama parodyti krikščioniškųjų gėlių motyvų pasikartojimą, kuo platesnę jų panoramą, todėl kai kuriais atžvilgiais menkesnio lygio eilėraščiai analizuojami ir ankstesnėse darbo dalyse.

Tačiau analizuojant pasikartojančius poezijos motyvus neišvengiamai susiduriama su stereotipiškumo, šabloniškumo problema, kurią būtina aptarti detaliau. Stereotipu laikoma: „[...] 1. paprasta, banali, nuvalkiota schema, šablonas; [...] 3. *psichol.* Visuomenės sąmonėje funkcionuojantis supaprastintas, schematizuotas, emociškai nuspalvintas kokio nors daikto, asmens, institucijos ir pan. vaizdinys, dažnai paremtas netikromis žiniomis, bet palaikomas tradicijų ir nekeičiamas“¹³³. „Šablonas – prk. pavyzdys, kuriuo akiai sekama; prk. nuvalkiota išraiškos priemonė“¹³⁴. Pasikartojantys motyvai, kaip rodo surinkti pavyzdžiai, negali būti visais atvejais kūrybiškai pateikti. Jų semantinis krūvis priklauso nuo daugelio veiksnių: autoriaus talento, eilėraščio tematikos, pasirinktų meninių priemonių. Kartais tos pačios meninės priemonės keliauja iš vieno teksto į kitą. Pasikartojantys gėlių motyvai tai pat tampa standartizuotomis poetinėmis klišėmis. Paprastai tokia poezija neturi išliekamosios ar meninės vertės, egzistuoja tik kaip literatūros istorijos faktas, kūrybiškai neįsirašo į poetinę tradiciją. Ji pasižymi schematizmu, vienodais ir standartiniais motyvais, kurie skaitančiajam atrodo jau girdėti, primena liaudies dainas ar kitų poetų kūrinius. Apie nemenišką, grafomanišką poeziją kalba Vladimiras Abaševs straipsnyje „Žavingasis šablonas (stereotipas kaip kūrybinė mašina)“: „Kadangi lyrinių temų nėra daug, poezijoje gana greitai susiklosto žodinio temos plėtojimo standartiniai metodai (schemos). Tai yra tipiški teminiai modeliai“¹³⁵. Abaševs kūrybinius šablonus vadina „kūrybinėmis atliekomis“ ir teigia, kad „[p]aprasčiausi jų greitai išnyksta iš kūrybinės apyvartos, kadangi atsiranda stiprus ryšys tarp siužeto, žodyno ir ritmo [...]. Šitos kūrybinės atliekos patenka profesionalių plunksnos darbštuolių žinion“¹³⁶. Reikšminga autoriaus pastaba apie ryšį tarp žodyno, ritmo ir siužeto, kuri tiksliai apibūdina šabloninę poeziją.

Vis dėlto ir nemeniškas motyvo tiražavimas yra svarbus tematologijai, kurios vienas iš siekių parodyti motyvų kartojimąsi, dažnumą, o tai leidžia analizuoti ir aukštos meninės vertės neturinčius

¹³³ Valerija Vaitkevičiūtė, *Tarptautinių žodžių žodynas*, ketvirtas pataisytas ir papildytas leidimas, Vilnius: Žodynas, 2007, p. 1041.

¹³⁴ *Lietuvių kalbos žodynas*, (elektroninė versija), [žiūrėta 2015-05-26]. Prieiga per internetą <http://www.lkz.lt/startas.htm>.

¹³⁵ Vladimiras Abaševs, cit. iš: Aušra Bagavičienė „Grafomanija šiuolaikinėje vaikų poezijoje“: magistro darbas, Šiauliai, 2011, p. 12, žiūrėta [2015-05-10]. Prieiga per internetą http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2011~D_20110804_080854-61957/DS.005.0.01.ETD.

¹³⁶ *Ibid.*, p. 11, 12.

tekstus. Reikia akcentuoti, kad daugiausia nekūrybiškų gėlių motyvų pateikimo atvejų yra mariologinėje poezijoje, o toks dažnumas, nors ir nekūrybiškas, irgi parodo Marijos fenomeno svarbą tiek lietuviškos kultūros, tiek poezijos lauke.

XX amžiaus literatūra, lyginant su anksčiau minėta baroko estetika, vadovaujasi jau visai kitais estetiškumo ir meninės vertės kriterijais. Viena yra – kai sąmoningai kas nors perkuriama, imituojama ir tai daroma su poetine išmone, juk ir klajojantis motyvas gali būti pateiktas kūrybiškai, naujai, netikėtai. Kita – kai tiražuojami konkretūs motyvai, kurie dėl talento trūkumo ar kitų priežasčių konkreta teksto erdvėje tampa nekūrybiški, nuobodžiai pasikartojantys.

Tyrimui surinktuose eilėraščiuose apie Mariją galima išskirti kelis gėlių motyvų šabloniškumo variantus. Atsiveria būdingiausios schemas: gamtos detalės, gėlės, sustabarėjusios frazės, kuriomis reiškiamas Marijos grožis, garbė, kilnumas.

Dažnai eilėraščiuose varijuojami būdingiausi palyginimai susiję su Marijos savybėmis – skaistumu, grožiu, švelnumu, tokie lyginimai su gėlėmis yra nuobodūs, standartiški. Dažniausiai pasitaikanti palyginimo išraiška „...kaip / lyg lelija“, „...kaip / lyg rožė“. Iš tokių palyginimų kartais sukuriamas ir visas eilėraštis. Pavyzdžiui, tai atskleidžia ir Juozo Germano eilėraščio „Marija“ eilutės:

Tu graži, kaip pražydusi rožė,
Kaip pavasario rytas skaistus,
Lyg pražydus darže orchidėja,
Savo grožiu vilioji visus
(EM 358)

Marijos grožis lyginamas su rožėmis, grožis dar papildomas pavasario motyvu. Trečiojoje posmo eilutėje trūksta logikos, nes orchidėjos darže, darželyje neauga. Rožės ir orchidėjos sugretinimas tarpusavyje nederantis, dirbtinis, menkai motyvuotas. Orchidėja neturi krikščioniškosios konotacijos. Kaip anksčiau buvo aptarta, rožė, lyginant su kitomis gėlėmis, turi turtingą prasmų lauką, yra viena iš Marijos atributų, todėl grožio semantikos plėtojimas dar ir kitais palyginimais eilėrašty daro perteklišką. Tai rodo ir kiti eilėraščio posmai, kurių iš viso yra devyni, o tai galima traktuoti ir kaip struktūros trūkumą, autorius nori daug pasakyti, tačiau tai veda tuščiažodžiavimo link. Visuose posmuose pakaitomis aprašomas Marijos grožis arba garbė:

Tu didinga kaip jūrų platybė,
Kaip šniokštimas audringų bangų,
Kaip tas amžinas upių bėgimas,
Kaip didybė mūs pievų margų.
(EM 358)

Figūruoja tradiciniai, bendriniai, gamtiniai palyginimai, primenantys albuminę poeziją, sveikinimų tekstus, kuriuos taikliai apibūdina Gražina Skabeikytė-Kazlauskienė: „Kaip žodinio meno kūriniai, dalis sveikinimų tekstų yra banalūs, lėkšti ar netgi atgrasūs“¹³⁷:

Tolesnėje strofoje vėl grįžtama prie grožio, kuris lyginamas su lakštingalų giesme, mėnuliu, debesimis. Kartojama iš esmės ta pati informacija, tik kitais žodžiais, juolab, kad grožis jau buvo apdainuotas pirmojoje strofoje. Be to, tarytum norima Mariją priartinti prie „lietuviškumo“, lyginant ją su „mūs pievomis margomis“, tačiau palyginimas semantiškai per silpnas.

Su lelijomis, rožėmis lyginamas ne tik Marijos grožis, bet ir skaistumas, tyrumas. Tačiau, gėlių motyvai čia figūruoja kaip bendriniai daiktavardžiai ir neįgauna individualaus semantinio atspalvio. Pavyzdžiui, taip yra Petro Binkevičiaus eilėraštyje „Ave, Marija“:

Visų pamiltoji, aušra nemirtinga,
Širdžių karaliene, valdove galinga,
Graži, kaip pavasario lankos lelijų, –
Giesme Tave sveikinam – Ave, Marija!

(EM 41)

Greta panegirinių kreipinių į Mariją, giesmių retorikos („Ave, Marija“) minimos ir lelijų lankos, kurių tradicija ateina iš Biblijos, iš anksčiau minėto epizodo. Marija yra graži, kaip lelijų lankos. Panašiai sakoma ir Janinos Tumėnaitės-Krašunonės eilėraštyje „Būk pasveikinta!“:

Taip švelni lyg pavasario vėjas,
Ir tyra lyg laukų lelija,
Be dėmės į šią žemę atėjo
Nuostabiausia žvaigždė – Marija!

(EM 106)

Čia irgi galima atpažinti tradicines laukų lelijas, tik čia pasiremdamas jomis eilėraščio subjektas konstatuoja Marijos tyrumą. Ryškus ir dar vienas Marijos topas – žvaigždė, kuris papildomas būdvardžiu nuostabiausia, tačiau daugiau neplėtojamas. Įdomu tai, kad ir eilėraščių intonacija panaši, iš šių cituotų posmų galima būtų sudėti ir dar vieną eilėrašį.

Kitas pasikartojantis šablonas poezijoje apie Mariją yra lelijų lyginimas su taurėmis. Pavyzdžiui, Julijos Švabaitės atskiruose eilėraščiuose apie Mariją – „Gegužės karalienei“ ir „Marijai“:

Lenks lelijos rausvą taurę,
lino žiedas galvą lenks...
dar pabūk, pabūk, Marija,
tarp pavasario gėlių...

(EM 45)

Tamsioj bažnyčioj minios retėja,
nulenkia taurę baltos lelijos,
pro aukštus mūrus naktis atėjus,

¹³⁷ Gražina Skabeikytė-Kazlauskienė, „Religinis turinys ir jo profanacija šiuolaikiniuose kalėdiniuose ir velykiniuose sveikinimuose: folklorinių SMS žinučių analizė“, *Filologija*, nr. 17, 2012, p. 124.

gaubia šešėlius veide Marijos.

(EM 44)

Vienoda poetinė formulė atkartojama skirtinguose eilėraščiuose. Lelijos sugretinamos su taurėmis pagal išorinį panašumą, o linkstančių gėlių taurių metafora išreiškiamas nuolankumas ir pagarba Marijai. Pirmiau cituotoje strofoje pastebėtina ir rimo stoka. Taurių motyvas ir mažai žinomos poetės A. Vilutytės¹³⁸ eilėraštyje, kurio rimas irgi ne visai sklandus:

Lelijų taurės linksta,
Nulinksta didžios palmės,
O Tu visiems šypsaisi,
O Tu visus palaimini.

(EM 301)

Kaip matyti iš šio posmelio, dažnas tokiuose eilėraščiuose yra kreipinių kartojimas, taip pat tų pačių frazių ar posmų kartojimasis, primenantis estradines dainas, kur žodžiai turi būti visiems lengvai suprantami ir greitai įsimenami. Antai Ados Karvelytės eilėraštyje sutampa pirma ir paskutinė strofos:

O, Marija, o Motina Kristaus,
O, meilės šaltini skaidrus!
Tau lelijos po kojom nevysta,
Tau vienai žvaigždėm žėri dangus.

(EM 253)

Posmų kartojimas eilėraštyje neprideda jokios papildomos informacijos ar semantinių atspalvių originalumo prasme. Panašus yra ir Prano Gudaičio eilėraštis „Marijai“. Tik iš eilėraščio pavadinimo „Marijai“ galima suprasti, kad kalbama būtent apie Mariją.

Nėra žiedų, nėra ramunių,
Nėra vosilkų mėlynų,
Išgeltę lapai laimės verkia,
Kur tik žengiu, kur nueinu...

(EM 87)

Liūdesys, tuštuma, ruduo – išgeltę lapai, gaudulingas ir ilgesingas kalbėjimas, lengvas rimas, pakartojimai – nėra / nėra irgi primena populiarias dainas, romansus. Minėtasis tyrinėtojas Abaševas taikliai apibūdina tokio pobūdžio poeziją, kur dažnai nekūrybiškai plėtojamos metų laikų temos: „[j]ei ruduo – su liūdesiu palydi į pietus išskrendančių paukščių būrius, bet tiki, kad jie grįš, kartu grįš ir Meilė“¹³⁹. Paskutinėje strofoje atsiranda ir liaudies dainoms būdingas sesutės motyvas:

Nėra žiedų, nėra ramunių,
Ką mano sesė Tau parneš?..
Išgeltę lapai laimės verkia,
Neverk, sesut, kenčiu ir aš...

(EM 87)

¹³⁸ Tikslus poetės vardas nėra žinomas.

¹³⁹ Vladimiras Abaševas, cit. iš: Aušra Bagavičienė „Grafomanija šiuolaikinėje vaikų poezijoje“: Magistro darbas, Šiauliai, 2011, p. 13, žiūrėta [2015-05-10]. Prieiga per internetą http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2011~D_20110804_080854-61957/DS.005.0.01.ETD.

Reikia pasakyti, kad apie Mariją eilėraštyje nekalbama, ji paminėta tik pavadinime, o eilėraščio eilutės tinka ir kitoms temoms reikšti, pavyzdžiui, išsiskyrimui, liūdesiui, todėl susidaro įspūdis, kad norėta vienu metu aprėpti kelias temas. Svarbu akcentuoti, kad liaudies dainų motyvai ne visada tinkami poetinei emocijai reikšti, tai yra pastebėjęs ir Marcelijus Martinaitis: „Dainos simboliai ir įvaizdžiai apibendrina liaudies patyrimą ir ne visad jie tinka lyrikoje reikšti individualiems išgyvenimams. Iš tautosakos „nusirašyti“ skoliniai dažnai yra svetimi, negyvi [...]“¹⁴⁰. Tą patį galima pasakyti ir apie Janinos Tumėnaitės-Krašūonos eilėrašį „[Pamylėjau aš dangų žvaigždėtą]“, kuris irgi turi romansinio, artimo pokario liaudies dainoms, skambėjimo:

Pamylėjau aš baltą leliją
Ir gaivinantį kvapą gėlės;
Pamylėjau Mergelę Mariją, –
Ji gyvenimu žengti padės.
(EM 342)

Marijos grožis, skaistumas, tyrumas lyginami su lelijomis ir rožėmis, tačiau tai yra tik paviršiniai palyginimai, šie krikščioniškieji gėlių motyvai tik tam ir naudojami, jų reikšmės nepereina į gilesnę semantinę klodą, nesukelia poetinio-religinio jausmo išgyvenimo. Dažnai tokie eilėraščiai tėra epitetų, pašlovinančių žodžių, gamtos vaizdų nedarnus rinkinys.

¹⁴⁰ Marcelijus Martinaitis, *Poezija ir žodis*, Vilnius: Vaga, 1977, p. 157.

VII. IŠVADOS

1. Teminė kritika ir tematologija įgalina analizuoti pasikartojančius motyvus, teikia plačias analizės galimybes – nuo teksto ir konteksto sąveikos iki skirtingų tekstų gretinimo pagal bendrą motyvą.
2. Krikščioniškųjų gėlių motyvų genezę atskleidžia: Šventasis Raštas, kurio epizoduose yra gėlių motyvų, turinčių simbolinių prasmių; krikščioniškoji ikonografija, kuri leidžia susidaryti gėlių motyvų pateikimo sakralioje dailėje vaizdą, (svarbūs Apreiškimo Marijai paveikslai, Paskutiniojo teismo scenos, kuriose aptinkama lelijos ir rožės motyvų); barokinė heraldika bei herbinė poezija irgi parodanti gėlių motyvų tradiciją ir pasikartojimą.
3. Reikšminga šio tyrimo konteksto dalis yra Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus poezija, kurioje yra krikščioniškųjų gėlių motyvų (ypač lelijų ir rožių), kuriuos pasitelkiant poetizuojama Mergelė Marija.
4. Ypač turtinga krikščioniškųjų gėlių motyvų panorama atsiskleidžia mariologinėje poezijoje. Gėlės – lelijos, rožės eilėraščiuose išryškėja kaip Marijos metaforos, gėlių įvardijimais kreipiamasi į Mariją (Maironio eilėraštyje „Marijos giesmė“, Brazdžionio „Angelų lelija“). Krikščioniškieji gėlių motyvai atskleidžia išorines ir vidines Marijos savybes: grožį, skaistumą, tyrumą, kilnumą. Gėlės simbolizuoja ir Marijos palaimą.
5. Ryškus mariologinės poezijos topas – Marija-Paslappingoji Rožė, ryškiausiai ir poetiškiausiai atsiskleidžiantis Aldonos Elenos Puišytės eilėraštyje „Paslappingoji Rožė“. Marija Puišytės eilėraštyje iškyla kaip Paslappingoji Rožė – dangaus karalienė, lyrinio subjekto akyse matoma per vaikystės atsiminimus, pirmąją religinę patirtį.
6. Gėlių motyvai išryškėja ir per vainiko semantiką. Poezijoje dažnai minimas Marijos vainikas iš rožių, lelijų, žibuoklių. Tai siejama su Marijos kaip karalienės įvardijimu, vainikas simbolizuoja Marijos karūną. Ryškesni šios tematikos tekstai – Balio Pranckūno „Septynių vainikų rožė“, Rimvydo Stankevičiaus „Šv. Mergelė Marija (Šilutės bažnyčios frontonas)“.
7. Marijos portretą poezijoje atskleidžia ne tik ryškia krikščioniškąją semantiką turinčios gėlės, bet ir kitos gėlės, vienos iš jų yra siejamos su etnokultūra, lietuviškais darželiais: rūtos, bijūnai, žemčiūgai, kitos yra lauko gėlės – ramunės, purienos, rugiagėlės. Šie motyvai funkcionuoja šiuose eilėraščiuose: Bronės Buivydaitės „Gegužis“, Apolinaro Petro Bagdono „Kaiėjai tu“, Vytauto Čėsnos „Marija“. Darželio ir lauko gėlės poezijoje irgi kuria Marijos portretą, Marija vaizduojama gėlių apsuptyje, vaikštanti gėlyne. Šios gėlės apibūdina ir lyrinių subjektų aplinką, erdvę.
8. Kitas krikščioniškųjų gėlių motyvų sklaidos būdas yra lietuvių poezijos eilėraščiai apie Kristų. Čia ryškiausi – erškėčio ir lelijos motyvai. Vieno populiariausių Kristaus

- ikonografinių tipų – Rūpintojėlio poetiniame portrete iškyla žydinčių erškėčių ir rožių motyvai. Žydyntys erškėčiai puošia Rūpintojėlio galvą, rožės nešamos prie Rūpintojėlio kojų (Antano Miškinio, Jono Plankio-Snaigės eilėraščiai).
9. Erškėčio motyvas eilėraščiuose funkcionuoja kaip Kristaus, jo kančios ženklas, sykiu šie motyvai atsiskleidžia ir per lyrinių subjektų individualų patyrimą. Tai ryšku Algimanto Mackaus tekste „Erškėtis, įaugęs vaikystėn“, Jono „Juškaičio „[Vaikystei džiūgavo vargonai]“, Leonardo Gutausko „[Vandens lelijų žieduose keista šviesa švytėjo]“. Be to, Gutausko tekste Kristaus žaizdų motyvas sietinas su lietuvių tautosakoje populiariu topu – kraujo virtimu rožėmis.
 10. Originali ir įdomi krikščioniškųjų gėlių motyvų raiška yra šventumo topikos kontekste. Gėlių motyvai eilėraščiuose iškyla kaip Dievo apraiškos, sakralaus peizažo dalys, ar šventumo jausmo inspiratoriai.
 11. Bernardo Brazdžionio eilėraštyje „Argi ne tu“ lelijos žiede gyvena Dievas, eilėraštyje „Mes mirsime kartu“ lelijos motyvas įprasmina šventą Dievo ir gamtos ryšį, kurį reflektuoja lyrinis subjektas. Eilėraščio „Dialogas“ žmogus Kristų ir tikėjimą atranda stebėdamas lelijos žiedą. Tai sietina su pranciškoniška gamtos samprata.
 12. Klajojančių motyvų sinchronija atsiskleidžia šiuolaikinio poeto, filosofo, Augustino Dainio eilėse. Dainio eilėraščio žmogui nieko nėra šventesnio už gamtą, kurioje jis pajunta Dievo egzistenciją. Ryškiausiai tai atsiskleidžia eilėraščiuose „Vandens lelijos“ ir „Vandens lelijos žydi, vadinasi Dievas egzistuoja“, kur lelijos motyvas yra lyrinio subjektų apmąstymo apie Dievą ir jo kūrinį objektas. Vandens lelijos kuria ir sakralios gamtos foną, kuris įkvepia kalbančiajam šventumo jausmą, religinę ekstazę. Probleminė vandens lelijų ir paprastųjų lelijų (kurios vaizduojamos ir krikščioniškoje dailėje) skirtis motyvuojama lotoso semantika ir individualiomis Augustino Dainio poezijos ypatybėmis.
 13. Analizuojant pasikartojančius krikščioniškuosius gėlių motyvus yra susiduriama su nekūrybiškumo problema. Tai ypač pasakytina apie mariologinę poeziją, kur gėlių motyvai neretai yra šabloniški, sustabarėję, jų semantika nepereina į gilesnį lyrinį apmąstymą. Tokie eilėraščiai dažnai yra bejausmiai, nors ir operuojama didingais palyginimais, panegiriniais žodžiais, skirtais Marijai. Juose galima rasti panašumų su albumine poezija, vėlyvosiomis lietuvių liaudies dainomis, romansais. Tokie yra Petro Binkevičiaus, Janinos Tumėnaitės-Kraušonės, Juozo Germano eilėraščiai.
 14. Krikščioniškųjų gėlių motyvų paplitimas ir jų analizė lietuvių poezijoje suteikia galimybę susieti skirtingų autorių tekstus, sugrįžti prie klasikos kūrinų – į juos pažvelgti iš naujo per motyvo prizmę, analizuoti ir šiuolaikinės poezijos kūrinis, atskleidžiančius naujas modifikacijas, parodančius pasikartojančių krikščioniškųjų gėlių motyvų aktualumą.

VIII. SANTRAUKA

Pagrindinės sąvokos: lietuvių poezija, krikščioniškieji gėlių motyvai, šventumo topika, ikonografija.

Šio darbo objektas – lietuvių poezijos krikščioniškieji gėlių motyvai. Tyrimo probleminis klausimas – kokia krikščioniškųjų gėlių motyvų paradigma atsiskleidžia lietuvių poezijoje. Tyrimo šaltiniai – XX, XXI amžiaus lietuvių poetų eilėraščiai. Svarbus šaltinis – Jono Šlekio sudaryta knyga *Eilėraščiai Marijai: XX amžiaus lietuvių mariologinės poezijos antologija* (2000). Tyrimas atliekamas remiantis tematologijos, teminės kritikos principais. Šioms teorijoms svarbios temos ir motyvo sąvokos, leidžiančios lyginti skirtingų autorių kūriniai. Motyvas – mažiausias turinio elementas, bendra struktūrinė ir semantinė teksto dalis. Tema ir motyvas vienas kitą papildo.

Krikščioniškųjų gėlių motyvų genezė sietina su Biblija, jų pasikartojimą atskleidžia ir krikščioniškoji ikonografija, baroko heraldika bei herbiniai eilėraščiai. Svarbi konteksto dalis yra Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus poezija, dariusi įtakos kitiems lietuvių autoriams. Ryškiausia semantiką turi lelijos, rožės, erškėčio, žibuoklės motyvai.

Krikščioniškųjų gėlių motyvų lietuvių poezijoje analizė atskleidė, kad šie motyvai funkcionuoja poetizuojant Mariją ir Kristų. Rožės ir lelijos motyvai poezijoje iškyla kaip Marijos metaforos (Maironio, Brazdžionio eilėraščiuose), atskleidžia jos išvaizdos ir vidines savybes. Vienas iš gėlių motyvų atkleidimo būdų yra vainikas. Vienas ryškiausių topų, atskleidžiančių poetinį Marijos portretą yra Paslaptingoji Rožė. Marijos paveikslą atskleidžia ir kiti, iš etnokultūrinės tradicijos ateinantys gėlių motyvai: rūtos, bijūnai, chrizantemos. Šie motyvai funkcionuoja Bronės Buivydaitės, Vytauto Čėsnos, Apolinaro Petro Bagdono eilėraščiuose.

Krikščioniškųjų gėlių motyvų sklaida ryški eilėraščiuose apie Kristų. Ryškiausi yra erškėčio ir lelijos motyvai. Erškėtis yra Kristaus ir jo kančios ženklas. Algimanto Mackaus ir Jono Juškaičio tekstuose tai įvelkama ir į individualią patirtį. Bernardo Brazdžionio eilėraštyje „Dialogas“ lelija simbolizuoja Kristų ir inspiruoja eilėraščio subjektui tikėjimo džiaugsmą.

Idomios krikščioniškųjų gėlių motyvų variacijos atsiskleidžia per šventumo topiką. Gėlių motyvai iškyla kaip Dievo apraiškos gamtoje, yra sakralios aplinkos dalis, išreiškia eilėraščių subjektų emocijas, inspiruoja šventumo jausmą. Viename iš Bernardo Brazdžionio eilėraščių Dievas gyvena ir kalba per lelijos žiedą. Tai sietina su pranciškoniška gamtos samprata. Augustino Dainio poezijos analizė atskleidė krikščioniškųjų gėlių motyvų funkcionavimą šiuolaikinėje lietuvių poezijoje. Jų modifikacijos išryškėjo per individualias autoriaus kūrybos ypatybes: religinių dogmų atsisakymą, krikščioniškojo, estetinio ir filosofinio diskursų sintezę.

Krikščioniškieji gėlių motyvai pasikartoja įvairaus lygio poezijoje. Nuo lietuvių literatūros klasikų iki mažiau žinomų autorių, kurių tekstus analizuojant susiduriama su nekūrybiškumo problema. Tai ryškiausiai atsiskleidžia mariologinėje poezijoje. Varijuojami gėlių motyvai yra

sustabarėję, schematizuoti, jų semantika neplėtojama, naudojami banalūs palyginimai, daug pakartojimų. Dažniausiai poetizuojamos Marijos savybės yra grožis ir garbė. Vyrauja sentimentalios gamtos detalės, graudus kalbėjimas. Kai kuriuose eilėraščiuose jaučiama vėlyvųjų pokarinių lietuvių liaudies dainų, romansų įtaka. Tokie tekstai irgi parodo krikščioniškųjų gėlių motyvų panoramą, atskleidžia Marijos fenomeno svarbą lietuvių kultūroje ir literatūroje.

Tematologinė krikščioniškųjų gėlių motyvų analizė leidžia iš naujo pažvelgti į klasikinius lietuvių poezijos kūrinius, sieti juos su kontekstu, ieškoti naujų modifikacijų šiuolaikinėje poezijoje.

IX. SUMMARY

Key concepts: Lithuanian poetry, Christian flower motives, holiness topic, iconography.

Object of this paper is Christian flower motives in the Lithuanian poetry. Problematic question of the research: what paradigm of Christian flower motives unfolds in the Lithuanian poetry. Sources of the research: poems by Lithuanian poets of 20th and 21st centuries. Important source includes „*Eilėraščiai Marijai: XX amžiaus lietuvių mariologinės poezijos antologija*“ (2000) („Poems dedicated to Mary: anthology of the Lithuanian Mariological poetry of 20th century“), a book compiled by Jonas Šlekys. The research was conducted based on the principles of thematology and thematic criticism. Concepts of a topic and a motive allowing to compare writings by different authors are important to these theories. A motive is the smallest element of the content, general structural and semantic part of the text. A topic and a motive supplement each other.

Genesis of Christian flower motives is related to the Bible, their repetition is also revealed by the Christian iconography, baroque heraldry and armorial poems. The important part of the context is the poetry by Motiejus Kazimieras Sarbievijus which influenced other Lithuanian authors. Motives of lily, rose, thorn, and violet bear the well-defined semantics.

Analysis of Christian flower motives in the Lithuanian poetry revealed that these motives function in poetization of Mary and Christ. Motives of rose and lily arise in the poetry as the metaphors of Mary (in poems by Maironis, Brazdžionis), and reveal her appearance and inner characteristics. A crown is one of the ways to reveal the flower motives. One of the most standing topics revealing the poetic portrait of Mary is the Secret Rose. The picture of Mary is also revealed by other flower motives originating from the ethnocultural tradition: rue, peonies, chrysanthemums, and bluebottles. These motives function in the poems by Bronė Buivydaite, Vytautas Čėsna, Apolinaras Petras Bagdonas.

Spread of Christian flower motives is well-defined in the poems about Christ. The most striking motives are those of lily and thorn. Thorn is a symbol of Christ's suffering. In the texts by Algimantas Mackus and Jonas Juškaitis this is included into some individual experience. A lily in poem „Dialogas („Dialogue““ by Bernardas Brazdžionis symbolizes Christ and inspires a subject of the poem with the joy of belief.

Interesting variations of Christian flower motives are revealed through the holiness topic. Flower motives appear as the God's manifestation in nature, a part of sacral surroundings, express subjects' emotions, and inspire the feeling of holiness. In one of the poems by Bernardas Brazdžionis, the God lives and speaks through the flower of lily. This is related to the Franciscan conception of nature. Analysis of the poetry by Augustinas Dainys revealed functioning of Christian flower motives in the modern Lithuanian poetry. Their modifications showed through personal

creative features of the author: rejection of religious dogmas, synthesis of Christian, aesthetic and philosophical discourse.

Christian flower motives repeat in the poetry of a diverse level. From classics of the Lithuanian literature up to less-known authors, where a problem of non-creativity is encountered in the analysis of their texts. This is revealed in the Mariological poetry in the most intense manner. The varied flower motives are petrified, schematized, their semantics is not developed, platitudinous comparisons are used, and there are many repetitions. Beauty and honour are mostly poetized characteristic features of Mary. Sentimental natural elements, pathetic talk are prevailing. Influence of late postwar Lithuanian songs, romances is felt in some of the poems. Such texts also show the panorama of Christian flower motives, reveal the importance of Mary's phenomenon in the Lithuanian culture and literature.

Themalogical analysis of Christian flower motives allows looking anew to the classical Lithuanian poetry, relating poems to the context, and looking for new modifications in the modern poetry.

X. ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

1. Brazdžionis Bernardas, „Paslapties giesmė“, „Argi ne tu“, „Dialogas“, „Preliudas į Kristaus gyvenimą“, „Teateina tavo karalystė“, „Mes mirsime kartu“, *Poezijos pilnatis*, Vilnius: Sietynas, 1989.
2. *Biblija arba Šventasis Raštas: Senasis Testamentas, Naujasis Testamentas*, ekumeninis leidimas, iš hebrajų, graikų, aramėjų kalbų vertė Antanas Rubšys ir Česlovas Kavaliauskas, Vilnius: Lietuvos Biblijos draugija, 1999.
3. Dainys Augustinas, „Vandens lelijos“, „Vandens lelijos žydi, vadinasi Dievas egzistuoja“, „Rožė, vėjas ir bedugnė“, *Akys girdi sielagėlę*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2013.
4. *Eilėraščiai Marijai: XX amžiaus lietuvių mariologinės poezijos antologija*, sudarytojas Jonas Šlekys, Marijampolė: Ardor, 2000.
5. Geda Sigitas, „Giesmė apie Liuciferį“, *Septynių vasarų giesmės*, Vilnius: Vaga, 1991.
6. Gutauskas Leonardas, [Vandens lelijų žieduose keista šviesa švytėjo], *Betliejus*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1996.
7. Juškaitis Jonas, „Kryžius“, „Sopulingoji“, „[Vaikystei džiūgavo vargonai]“, *Pučia vėjas į širdį*, Vilnius: Vaga, 1990.
8. Juškaitis Jonas, „[Mėlynos alyvos kybo]“, *Pilnas vakaras nutilusios dainos*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1994.
9. *Liturginis giesmynas*, parengė Kazimieras Senkus, Vilkaviškio vyskupijos kurija, 1993.
10. Liubertaitė Regina, „Angelų lelijos“, [žiūrėta 2015-04-20]. Prieiga per internetą http://www.vydija.lt/kurejai_kuryba/Pranciska_Regina/Pranciska_eiler1.htm.
11. Mackus Algimantas, „Erškėtis, jaugęs vaikystėn“, *Augintinių žemė*, Chicago: A. Mackaus knygų leidimo fondas, 1984.
12. „Marija, skaisčiausia lelija“, [žiūrėta 2015-04-10]. Prieiga per internetą <http://www.giesmes.lt/giesme/marija-skaisciausia-lelija->.
13. Miškinis Antanas, „Rūpintojėlis“, *Rinktiniai raštai I*, Vilnius: Vaga, 1991.
14. Nėris Salomėja, „Raudona rožė I“, „Raudona rožė II“, *Raštai I*, Vilnius: Vaga, 1984.
15. Puišytė Aldona Elena, „Paslappingoji rožė“, „Sena maldaknygė Jurgeliškiuos“, *Šviesa pro erškėtį*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1995.
16. Sarbievijus Motiejus Kazimieras, „Rožei“, „Palaimintajai Mergelei“, „Žibuoklei“, „Kūdikėlio Jėzaus ir Mergelės Marijos pasikalbėjimas“, „Skaistybę sutvirtina Dievo meilė“, *Lemties žaidimai*, sudarė, įvadą ir komentarus parašė Eugenija Ulčinaitė, vertė Ona Daukšienė [ir kt.], Vilnius: Baltos lankos, 1995.
17. Plankis-Snaigė Jonas, „Rūpintojėlis“, *Ramunės ir edelveisai*, Vilnius: Alkos, 2010.

18. Vaičiūnaitė Judita, „Baltoji lelija“, „Raudonoji lelija“, *Seno paveikslo šviesa*, Vilnius: Vaga, 1998.
19. Akviniėtis Tomas, „Teologijos santrauka, arba trumpas teologijos išdėstymas broliui Rainaldui“, *Filosofijos traktatų rinktinė*, iš lotynų kalbos vertė, įvadą ir paaiškinimus parašė Romanas Plečkaitis, Vilnius: Margi raštai, 2009.
20. Aleksynas Kostas, „Marijos giesmės giedojimo klausimu“, [žiūrėta 2015-04-20]. Prieiga per internetą http://www.liti.lt/failai/17_Sukaktys%20Maironis.pdf.
21. Aliulis Vaclovas, „Religinės lietuvių sielos veidrodis“, *XX amžiaus lietuvių mariologinės poezijos antologija*, sudarė, apie autorius parašė Jonas Šlekys, Marijampolė: Ardor, 2000, p. 7–13.
22. Angoulvent Anne-Laure, *Baroko dvasia*, iš prancūzų kalbos vertė Genovaitė Dručkutė, Vilnius: Baltos lankos, 2005.
23. Bagavičienė Aušra, „Grafomanija šiuolaikinėje vaikų poezijoje“: Magistro darbas, Šiauliai, 2011, žiūrėta [2015-05-10]. Prieiga per internetą http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2011~D_20110804_080854-61957/DS.005.0.01.ETD.
24. Benediktas XVI, „Ką reiškia šventumas“, [žiūrėta 2015-04-29]. Prieiga per internetą <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2010-05-06-benediktas-xvi-ka-reiskia-sventumas/44469>.
25. Beresnevičius Gintaras, *Religijotyros žodynas: Pagrindinės sąvokos*, Vilnius: Tyto alba, 2003.
26. Bergez Daniel, *Literatūros analizės kritinių metodų pagrindai*, vertė Rūta Kisielytė, Akvilė Melkūnaitė [ir kt.], Vilnius: Baltos lankos, 1998.
27. Biedermann Hanss, *Naujasis simbolių žodynas*, iš vokiečių kalbos vertė Vilius Gibavičius [ir kt.], Vilnius: Mintis, 2002.
28. Brinker Menachem, „Theme and Interpretation“, in: *The Return of Thematic Criticism*, edited by Werner Sollors, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1993, p. 21–37.
29. Butkus Vigmantas, *Stebuklo horizontai: Šiluva ir jos legenda lietuvių literatūroje: Monografija*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2014.
30. Čiočytė Dalia, *Literatūros teologija: teologiniai lietuvių literatūros aspektai*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013.

31. Dainys Augustinas, „Religijos, metafizikos ir poetų Dievas“, *Šiaurės Atėnai*, [žiūrėta 2015-05-11]. Prieiga per internetą <http://www.satenai.lt/2015/05/08/religijos-metafizikos-ir-poetu-dievas/>.
32. Daukšienė Ona, „Lietuviškosios religinės tapatybės raiškos užuomazgos ir jų ženklai XVII amžiaus LDK poezijoje: M. K. Sarbievijaus religinės tematikos tekstai“, *Literatūra*, 2006, t. 48 (7), p. 67–81.
33. Eco Umberto, *Menas ir grožis viduramžių estetikoje*, iš italų kalbos vertė Jonas Vilimas, Vilnius: Baltos lankos, 1997.
34. Eco Umberto, „Postilė „Rožės vardui“, *Rožės vardas*, iš italų kalbos vertė Inga Tuliševskaitė, Vilnius: Alna, 1991, p. 409–429.
35. Eliade Mircea, *Šventybė ir pasaulietiškumas*, iš prancūzų kalbos vertė Petras Račius, Vilnius: Mintis, 1995.
36. Ferber Michael, *Literatūros simbolių žodynas*, iš anglų kalbos vertė Laimantas Jonušys, Vilnius: Mintis, 2004.
37. Frenzel Elisabeth, *Motive der Weltliteratur. Ein Lexikon dichtungsgeschichtlicher*, Stuttgart: Kröner, 1976.
38. Yla Stasys, *Marijos garbė pasaulyje, Lietuvoje, rožančiuje*, Išleido L. T. Sielovados Tarnybos Sp. Skyrius (nr. 2/23). Spaudė A. Gottliebs & J. Osswalds Buchdruckereien Kirchheim-Teck, 1949 – Marijos metai.
39. Jakaitė Dalia, „Dievo Motinos vaizdinys lietuvių poezijoje: mistikos ir kraštovaizdžio akiratis“, *Soter*, nr. 45, 2013, p. 57–78.
40. Jurgaitytė Modesta, „Sofijos mokinio išvedžiojimai tikintis stebuklo“, [žiūrėta 2015-01-20]. Prieiga per internetą <http://literaturairmenas.lt/2014-06-06-nr-3477/1810-knygos/2849-modesta-jurgaityte-sofijos-mokinio-isvedziojimais-tikintis-stebuklo>.
41. Junkienė Ramunė, „Paprastasis erškėtis (lot. Rosa canina), [žiūrėta 2015-04-20]. Prieiga per internetą <http://www.e-vaistine.lt/vaistazoles/vaistiniai-augalai/paprastasis-ersketis>.
42. Juškienė Vilieta, „Poetinis tekstas: erškėčio įvaizdžio paradigmos“, *Gimtasis žodis*, nr. 5, 2007, p. 21–24.
43. *Krikščioniškosios ikonografijos žodynas*, sudarytoja Dalia Ramonienė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1997.
44. Krispenz Jutta, „Was ist ein Motiv“, [žiūrėta 2015-04-20]. Prieiga per internetą <http://www.atmotive.ch/motiv/>.
45. Kubilius Vytautas, „Komparatyvistika atvirame pasaulyje“, *Darbai ir dienos*, 8 (17), Kaunas: KDU, 1999.

46. Kühnel Harry, „Viduramžiai“, in: *Europos mentaliteto istorija*, sudarytojas Peter Dinzlbacher, vertė Antanas Gailius [ir kt.], Vilnius: Aidai, 1998, p. 491–505.
47. *Lietuvių kalbos žodynas*, (elektroninė versija). Prieiga per internetą <http://www.lkz.lt/>.
48. Maceina Antanas, *Saulės giesmė*, Vilnius: Katalikų pasaulis, 1991.
49. Martinaitis Marcelijus, *Laiškai Sabos karalienei*: Esė romanas, Vilnius: Tyto alba, 2002.
50. Martinaitis Marcelijus, *Poezija ir žodis*, Vilnius: Vaga, 1977.
51. Martynėnaitė Loreta, „Gamtos sukultūrinimas gėlių darželio erdvėje XX a. pirmoje pusėje“, *Res humanitarine*, t. 8, 2010, p. 105–121.
52. Maskuliūnienė Džiuljeta, „Marijos vaizdavimas Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus religinėje lyrikoje ir ikonografinė tradicija“, in: *Martynui Mažvydui atminti: Raštijos raida XXI a. iššūkiai*: Mokslo straipsnių rinkinys, Vilnius: Lietuvos edukologijos universitetas, 2014, p. 56–66.
53. Metford John, *Krikščionybė: realijos ir legendos*: Enciklopedinis žodynas, iš anglų kalbos vertė Rasa Maziliauskaitė, Vilnius: Alma littera, 2001.
54. Mitford Miranda, *Ženkilai ir simboliai*, iš anglų kalbos vertė Diana Bučiūtė, Vilnius: Alma littera, 2005.
55. Obelevičius Sigutis, *Gėlių kalbos paslaptys*, Vilnius: Alma littera, 2014.
56. Patiejūnienė Eglė, *Brevitas ornata: Mažosios literatūros formos XVI–XVII amžiaus Lietuvos didžiosios kunigaikštystės spaudiniuose*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998.
57. Rakutienė Silvija, „Biblinės dramos ženklai ikiegzilinėje Bernardo Brazdžionio poezijoje“, *Soter*, nr. 15, 2005, p. 215–231.
58. Rimša Edmundas, *Heraldika: iš praeities į dabartį*, Vilnius: Versus Aureus, 2004.
59. Sadauskienė Jurga, „Rūtų daržas: Poetinio simbolio transformacijos XIX amžiuje“, *Tautosakos darbai*, 2010, p.139–155.
60. Skabeikytė-Kazlauskienė Gražina, „Religinis turinys ir jo profanacija šiuolaikiniuose kalėdiniuose ir velykiniuose sveikinimuose: folklorinių SMS žinučių analizė“, *Filologija*, 2012, nr. 17, p. 124–132.
61. Skinkaitis Rimas, „Marijos kulto problematika Europos krikščioniškoje erdvėje“, [žiūrėta 2015-01-10]. Prieiga per internetą <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2008~1367162956205/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.
62. Suderman Derek, „Modest or Magnificent: Lotus versus Lily in Canticles“, Emmanuel College, Toronto, ON M5S 1K7, Kanada, [žiūrėta 2014-11-28]. Prieiga per internetą <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=18&sid=d4173f95-61eb-4876-9f17-c7e77d7e76cb%40sessionmgr4002&hid=4109>, p. 42–58.

63. Surdokaitė Gabija, „Rūpintojėlio kultas Lietuvoje“, *Acta Academiae artium Vilnensis*. Dailė. 2008, t. 51, p. 155–165.
64. Ševeliova Margarita, „Kur įkūnytas grožis?“, *Žvilgsniai*, 2007, rugsėjo mėn., 14 d., nr. 9 (94), [žiūrėta 2015-05-09]. Prieiga per internetą: <<http://www.xxiamzius.lt/archyvas/priedai/zvilgsniai/20070914/4-1.html>>.
65. Ulčinaitė Eugenija, „Motiejus Kazimieras Sarbievijus – dviejų pasaulių poetas“, *Lemties žaidimai*, sudarė, įvadą ir komentarus parašė Eugenija Ulčinaitė, vertė Ona Daukšienė [ir kt.], Vilnius: Baltos lankos, 1995, p. 22–34.
66. Vaicekuskas Mikas, *Lietuviškos katalikiškos XVI–XVIII amžiaus giesmės: Monografija*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2005.
67. Vaičiulėnaitė-Kašelionienė Nijolė, *Literatūrinė komparatyvistika: pamatinės teorijos ir atnaujinanti praktika*, Vilnius: Edukologija, 2013.
68. Vaitkevičienė Daiva, *Ugnies metaforos: Lietuvių ir latvių mitologijos studija*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001.
69. Vaitkevičiūtė Valerija, *Tarptautinių žodžių žodynas*, ketvirtas pataisytas ir papildytas leidimas, Vilnius: Žodynas, 2007.
70. Vaišnora Juozas, *Marijos garbinimas Lietuvoje*, Lietuvių katalikų mokslo akademijos leidinys nr. 5, Roma: Fausto Failli, 1958.
71. Vanhelleputten Michel, „The Concept of Motif in Literature: A Terminological Study“, in: *The Return of Thematic Criticism*, edited by Werner Sollors, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1993, p. 92–105.
72. Vorgrimler Herbert, *Naujasis teologijos žodynas*, iš vokiečių kalbos vertė Gediminas Žukas, Kaunas: Katalikų interneto tarnyba, 2003.
73. Zaborskaitė Vanda, *Eilėraščių menas*, Vilnius: Tyto alba, 2002.

XI. METRIKA

Sandra Lileikytė, *Krikščioniškieji gėlių motyvai lietuvių poezijoje. Magistro darbas*, vadovė prof. dr. Džiuljeta Maskuliūnienė, Šiaulių universitetas, Literatūros istorijos ir teorijos katedra, 2015, 60 p.

XII. BIBLIOGRAPHIC DESCRIPTION

Sandra Lileikytė, *Christian Motifs of Flowers in Lithuanian Poetry. Master Thesis*, academic adviser Assoc. Prof. Dr. Džiuljeta Maskuliūnienė, Šiauliai University, Department of History and Theory of Literature, 2015, 60 p.

PUBLIKACIJOS MAGISTRO DARBO TEMA

SMD tezės:

Lileikytė S. „Krikščioniškasis lelijos motyvas Augustino Dainio poezijoje“, studentų darbai – 2015. XIX bakalaurantų ir magistrantų mokslo darbų konferencija, skirta 140-osioms Povilo Višinskio gimimo metinėms. Programa ir pranešimo tezės, Vilnius: BMK leidykla, 2015, p. 77–78.

Lileikytė S. „Lelijos motyvas krikščioniškuoju aspektu Augustino Dainio poezijoje“, studentų darbai – 2015. XIX respublikinė studentų lituanistų mokslinė konferencija literatūrologui Juozapui Girdzijauskui atminti. Pranešimo tezės, (elektroninė CD versija), p. 20–21.

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
HUMANITARINIS FAKULTETAS
LITERATŪROS ISTORIJOS IR TEORIJOS KATEDRA

SANDRA LILEIKYTĖ

Studijų programos *Literatūrologija* II kurso studentė

Krikščioniškieji gėlių motyvai lietuvių poezijoje

MAGISTRO DARBO PRIEDAI

Šiauliai 2015

Priedas nr. 1. Jano van Eycko „Arkangelas Gabrieliuss“ (1432). Prieiga per internetą: <http://www.jan-van-eyck.org/The-Ghent-Altarpiece-Angel-Of-The-Annunciation.html>.

Priedas nr. 2. Simono Martini „Apreiškimas“ (1333). Prieiga per internetą <http://www.uffizi.org/artworks/annunciation-by-simone-martini-and-lippo-memmi/>.

Priedas nr. 3. „Stebuklingas Šv. Kazimiero trirankio paveikslas“, XVI. Prieiga per internetą <http://piligrimukelias.lt/index.php?id=102>.

Priedas nr. 4. Leonardo Gutauskio „Apreiškimas“. Prieiga per internetą: <http://www.gutauskai.lt/en/leonardas-gutauskas/katalogas/tapyba/apreiskimas>.

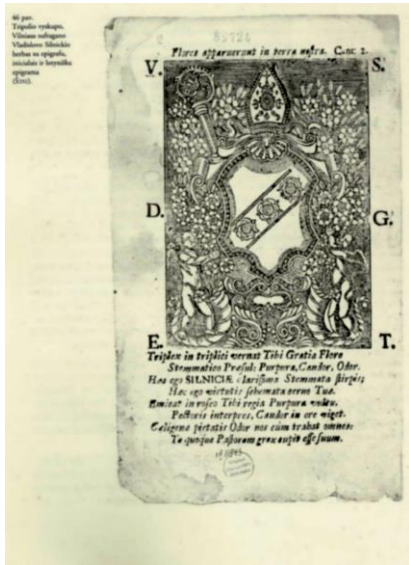
Priedas nr. 5. Leonardo Gutauskio „Apreiškimas“. Prieiga per internetą: <http://www.menorinka.lt/authors.php?cid=283>.

Priedas nr. 6. Stefanas Lochneris „Švč. M. Marija rožių altanoje“. Prieiga per internetą: <http://www.visual-arts-cork.com/old-masters/stefan-lochner.htm>.

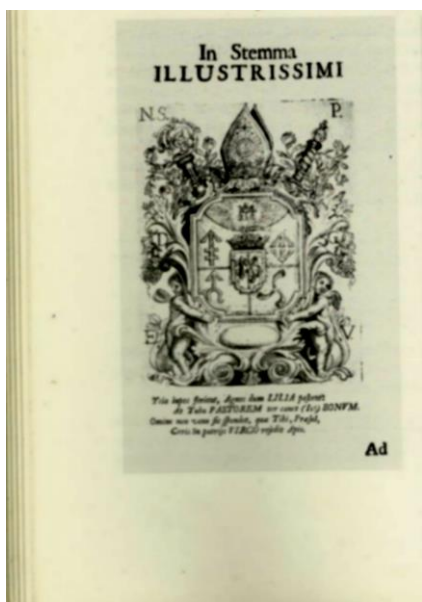
Priedas nr. 7. Tripolio vyskupo, Vilniaus sufragano Vladislovo Silnickio herbas su epigrafu, inicialiais ir lotyniška epigrama. Eglė Patiejūnienė, *Brevitas ornata: Mažosios literatūros formos XVI–XVII amžiaus Lietuvos didžiosios kunigaikštystės spaudiniuose*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998, p. 109.

Priedas nr. 8. Rozenkreicerių simbolis. Hanss Biedermann, *Naujasis simbolių žodynas*, iš vokiečių kalbos vertė Vilius Gibavičius [ir kt.], Vilnius: Mintis, 2002, p. 360.

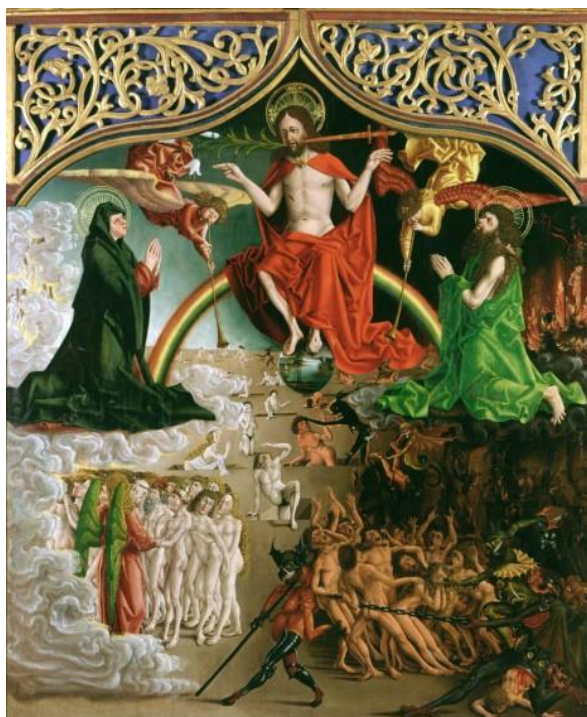
Priedas nr. 9. Vilniaus vyskupo Mikalojaus Stepono Paco sudėtinis herbas su Marijos vardo hierograma ir lotynišku herbiniu eilėraščiu. Eglė Patiejūnienė, *Brevitas ornata: Mažosios literatūros formos XVI–XVII amžiaus Lietuvos didžiosios kunigaikštystės spaudiniuose*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998, p. 119.

Priedas nr. 10. Nežinomo autoriaus „Sapiegų motina“. Prieiga per internetą: <http://www.katedra.lt/sapiegu-madona/>.

Priedas nr. 11. Marxo Reichlichio „Paskutinis teismas“ (1485-1520). Prieiga per internetą: <http://www.chrysler.org/ajax/load-collection-item/64>.

Priedas nr. 12. Rogierio-van-der-Weydeno paveikslas. Prieiga per internetą: <http://www.friendsofart.net/en/art/rogier-van-der-weyden/beaune-altarpiece>.

